

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

18 (447), 1–7 травня 2008

Г. Зубченко-Пришедько. "Вічність". 1995

● погляд

Петро АНТОНЕНКО

Країна кривих дзеркал, перекручених гасел і скомпрометованих ідей. Майже всі ми вийшли з неї. Принаймні ті, кому за 17: одні народилися там, інші роки чи десятиліття жили в отому СРСР — країні Першотравневих парадів, зокрема й на п'ятий день після Чорнобиля — 1 травня 1986 року. Країні червоних прапорів, транспарантів і портретів вождів над Першотравневими колонами. Блефом стали гасла революції про мир народам, землю селянам і фабрики робітникам, езуїтством — красива брехня на червоних транспарантах про "рівність, братерство і щастя". Так само було спотворено і суть свята 1 Травня, Дня міжнародної солідарності трудящих. У нас воно ніколи не було днем трудящих комуноімперії, а навпаки — засобом ще більшого їхнього поневолення. Воно було вписане в ідеологічний іконостас комуносистеми. Її ідеологів не збивало з пантелику навіть те, що Першотравень народився в цитаделі так званого капіталізму — в США. Навпаки, саме там трудящі й мали боротися з гнітом, а ми — виявляти з ними солідарність і по-весняному радіти, що у нас цього гніту нема.

Чому згадую про це зараз, у начебто

ПЕРШОТРАВЕНЬ В ІСТОРІЇ

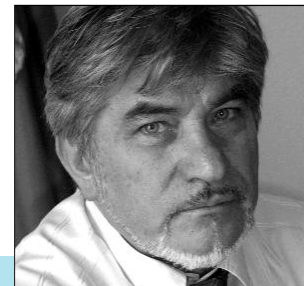
незалежній і некомуністичній Україні? А тому, що мало яке з наших нинішніх державних свят настільки суперечливе в суспільному сприйнятті. Хіба що 8 Березня, Міжнародний жіночий день, довкола якого тривають дебати. А Першотравень ще більш забарвлений у червоно-рожевий комуно-соціалістичний колір. І сьогодні у політиканів знову мітингові жнива, від столиці й до сільрад вони говоритимуть на теми "соціального захисту трудящих", незважаючи на те, що чимало ораторів у кількатисячдоларових костюмах давно вже розміняли "Капітал" Карла Маркса на капітали олігархії.

А хто дав комуністам і соціалістам чи іншим новорозмноженим лівим монополію на цей соціальний захист трудящих? Самі собі взяли? Може, й так. Але, на жаль, за потурання інших політичних сил. Що в цій царині роблять партії Майдану, які зараз при владі? Та й інші національно-демократичні сили кинули соціальні ідеї на далекі полиці своєї ідеології. До речі, захистом прав людини можна вважати не лише суто соціальні питання на кшталт права на працю, гідну оплату, здоров'я чи освіти. Хіба не потребують захисту національні, мовні, духовні права?

Однак у нашому сьогоднішньому складатися ситуація, що обранці захищають не свого виборця, а свою владу, тобто свою присутність там. Незважаючи на всілякі зміни, політичні перипетії, крайньою чомусь залишається та сама маленька людина, трудящий, на честь якого і відзначають це свято. Досить нагадати про бузвирську інфляцію, що повзе під акомпанемент постійного залякування трудівника то новими підвищеннями комунальних тарифів, то подорожчанням проїзду, то черговим збільшенням податків, зборів і доплат. Чого варта свіжа новина, що саме у свято уряд піднімає тариф на опалення і гарячу воду — а це чи не найбільший з комунальних платежів. По кілька відсотків щомісяця, а до кінця року підвищення становитиме 30 чи й більше відсотків. До того ж, нам, трудящим, навіть уже не пояснюють, не мотивують причин подорожчання. Причини ж можуть бути унікальними, як це було стосовно ліків: ціни піднімаються тому, що людям збільшили зарплати і пенсії та ще й виплачують по тисячі знецінених вкладів Ощадбанку СРСР. Чим, цікаво, такі виплати могли вплинути на со-

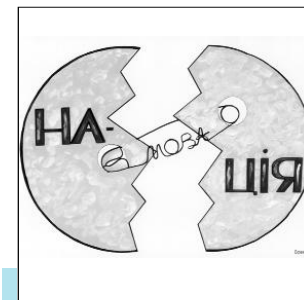
Закінчення на с. 3

ІНІЦІАТИВИ "ПРОСВІТИ"

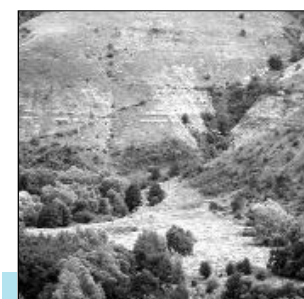
5

МОВА "ВЕЛИКИХ УКРАЇНЦІВ"

7

ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ

11

ШЕВЧЕНКІАНА ТАРНОВСЬКОГО

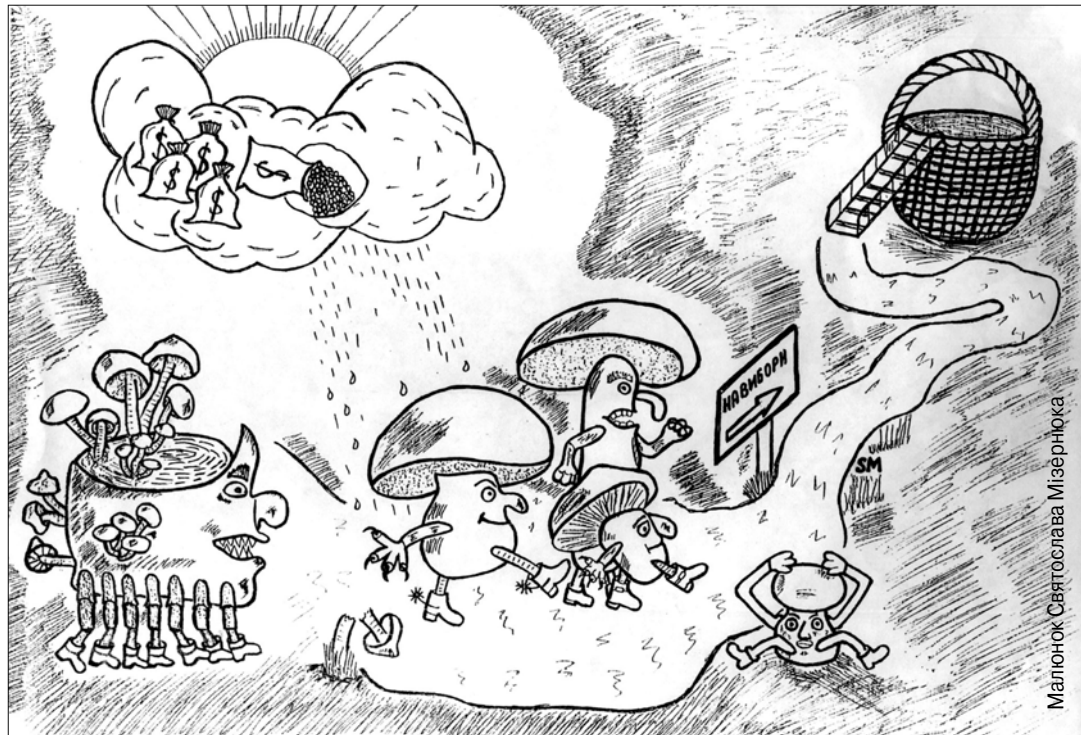

15

Добровільні пожертви
 "На Кобзареву Церкву":
 МБФ "Українська Родина"
 Р/р № 26045200145101
 в Подільській філії АКБ "Київ",
 МФО 320401 ЗКПО 21709106

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 865 454 грн. 00 коп.

ЩОБ СТОЛИЦЯ БУЛА З ГОЛОВОЮ

Юрій ШЕЛЯЖЕНКО

Перші кроки у виборчій кампанії показують характер кандидата, про них багато говорять і роблять далекосяжні висновки. Що чекає на Київ після виборів? Про це можна судити із вчинків тих, хто претендує на посаду міського голови.

Леонід Черновецький, здавалося б, обрав виграшну тактику: хвалиться успіхами і роздає соціальну допомогу, попри обіцянки облишити підкуп виборців. Та за словами народного депутата Миколи Томенка, місто не заплатило за газ через ці вилплати. Отже, Черновецький грається з вогнем: а якщо перекриють газовий вентиль? Уже й так із подвоєнням тарифів оскардилось... Черновецький продовжує спілкуватися з виборцями української столиці російською мовою й обстоювати шлях кал-

кування Москви в розвитку міста. Багато внутрішніх документів мерії — перекладені аналоги московських, комунальними ЗМІ керують не кияни і переважно не українці (директор ТРК “Київ” Джангіров та радник мера зі взаємодії зі ЗМІ Бектурсунов). Під українськими заголовками комунальних газет часто друкують карикатури з російськомовними репліками, огляди фільмів та подій у сфері культури “передирають” з російськомовного сектору Інтернету. Тож кияни знають, що Черновецький — не український мер, і голосуватимуть відповідно.

Віталій Кличко має великі шанси перемогти на цих виборах і, безумовно, з тих людей, які примножили славу України в новітній історії. Ним захоплюється молодь, його щиро підтримують патріоти. Але блок Кличка вже йшов на вибори 2006 року, до

Верховної Ради не здолав 3 %-го бар’єру, а в Києві здолав ледве-ледве. Це можна пояснити тим, що політик з Кличка нікудишній: без порад помічників висловлюється неокоривно, жодного хисту до тактичних комбінацій та імпрорвізацій не показував. Представники партії “Пора” зрадили боксера і перекинулись на бік Черновецького, а партія “Реформи і порядок” подалася до БЮТ. Тож блок Кличка розвалився. З ким залишився Віталій Кличко? Зараз у його списку в Київграді йдуть забудовники історичного центру міста, наприклад Лев Парцхаладзе, голова корпорації “ХІ століття”. Втомлені від хаотичної забудови кияни скептично ставляться до таких союзників, та й до самого боксера.

Найбільш вдало розпочав виборчу кампанію Олександр Турчинов. Він поїхав до Національного технічного університе-

ту “КПІ” й зустрівся з викладачами і студентами. Прогулявшись з телекамерами залами Політехнічного музею і переконавшись, що в Україні є власні нанотехнології та багато інших інноваційних розробок, якими можна пишатись, пан Турчинов виголосив промову. На противагу “пайковому електорату” Черновецького, Турчинов зробив ставку на освічену молодь, і це символічно.

На превеликий жаль, ми не рахуємо найбільшого ресурсу нації — інтелекту. Саме на фундаменті інтелекту треба будувати стратегію розвитку не лише Києва, а й усієї країни. Тоді не буде проблем з іншими ресурсами. Інша проблема та, що з інтелектуальним центром нації рідко спілкуються керівники держави й уряду.

Технопарк на базі КПІ працює над стратегічними питаннями для України та для столиці: енергозбереження, інформатизація, нанотехнології.

Зараз в Україні сотні програмістів, які працюють фактично в нелегальних умовах, самі виходять на споживачів свого інтелектуального продукту, самі його реалізують, неофіційно отримують за нього зарплатню. Проблема навіть не в тому, що вони не платять податків, а в тому, що вони почуваються людьми, які державі не потрібні. Маємо видатних математиків, фізиків, хіміків — українські студенти займають перші місця на міжнародних олімпіадах. Це дуже престижно для держави, можливо, навіть престижніше, ніж успіхи наших спортсменів. Спільними зусиллями ми повинні створити киянську “силіконову долину”. Наша мета — створювати національний валовий продукт не за рахунок розпродажу наших сировинних ресурсів, а за рахунок інтелекту. Для цього є колосальні можливості.

Після спілкування з журналістами Турчинов радився з керівництвом ВНЗ. Це підтверджує те, що його слова відповідають ділам.

ДЕРЖАВО, ЗАХИСТИ БОТАНІЧНИЙ САД НАН УКРАЇНИ І НАС!

● ГАРЯЧА ТЕМА

Страхотливий, жорстокий наступ на інтелігенцію йде зараз у Печерському районі (вулиці Мічуріна, Бастіонна і провулок Бастіонний). Чому саме на інтелігенцію? Бо це район, де у багатопверхових будинках уже кілька десятиліть живуть художники, вчені, інженери, проєктанти, серед яких — академіки, професори, народні й заслужені діячі мистецтва. Живе справжня, а не удавана еліта, яка нині сама себе обирає і нагороджує час од часу в Палаці “Україна”... І ось проти цих киян — трударів, творців слави і добробуту столиці — йде руйнівна лавина: олігархи й підолігархи з допомогою міських державних чиновників поділили Звіринецький пагорб (упригуд до нього стоять наші багатопверхові будинки), прирізавши ще й територію Ботанічного саду НАН України (від паркану до знаменитої липової алеї) на 12 ласих шматків землі для своїх приватних хоромів! Підписали папери головний архітектор Києва і чиновники земельних та екологічних інстанцій. І ніяких тобі декларованих громадських обговорень. Тишком-нишком! Розуміють, що чинять злочин!..

Звіринецький пагорб — це лесові ґрунти, які (за висновками

спеціалістів) при забиванні палповзуть. Отже, руйнуватиметься і територія Саду, і наші будинки, підуть підземні води. У нашому будинку № 9 на Бастіонному провулку вже тепер проблеми з підпільною стіною, яка тріскається і з неї тече вода, що свідчить про нестійкість нависаючого схилу. А будівництво кількопверхових будинків (у дозвілних документах ідеться навіть про **багатоповерхове** будівництво) — це пряма загроза людям і нашій власності, нашим домівкам.

Знаємо: готують закон про відселення з аварійних будинків. Темна мафія доведе до руйнації наші житла й... переселить киян на далекі околиці. Такі факти в Києві вже є.

Схоже, що певні сили НАН України (винесемо за дужки чесно академіка Д. Гродзинського) піддалися тисковій земельній мафії й віддають, — мабуть, за гроші? — значну ділянку Ботанічного саду в руки тієї мафії. А віце-президент НАН України — Володимир Литвин, він же й депутат Верховної Ради! Доведеться Вам, пане Литвин, нагадати, що відторгнення території від заповідника — це порушення Закону про природний заповідний фонд (Стаття 32).

Висловлюємо обурення і тим, що дирекція Ботанічного са-

ду, тобто наукового закладу, дозволяє священникам Іонівського монастиря Московського патріархату їздити заповідною територією своїми машинами, організовує в Ботанічному саду гульбища — весілля якихось “крутих”, різні “презентації” (можливо, що все це — за великі гроші!) з таким музичним попсовим гвалтом і стріляниною з гармат, що стіни в будинках дрижать. Це ж не базар, а науковий заклад!

З протилежного боку Ботанічного саду мафіозі вже викурили всіх простих людей і набували там приват-палаців упритул до Саду, ще й у його паркані поробили приват-квартирки на замках: зробили Сад своєю власністю.

А наша історія?! Вона цим крутеликам байдужа. У Звіринецьких пагорбах ще з часів Київської Русі зберігаються печери, які досі ніхто не дослідив. Нема грошей на археологію?! Прийшлим багатіям і це байдуже, аби швидше в Саді свої хороми збудували! У Донецьку Ботанічний сад спотворили грошовиті ділки, тепер за Київ узялися!

Розуміємо, що хабарами всіх і вся задобрено! Знаємо, що документи ще з кінця березня перебувають у помічника Черновецького — Довгого. Звертались і до них... Отямтеся!

Звертаємося до всіх чиновників, незалежно від партійної належності: не руйнуйте Ботанічного саду, справжньої перлини Києва, його легені... Ботсад за ландшафтним розташуванням визнано найкращим у Європі. Не руйнуйте нашого життя, життя людей, які чесно працюють і творять Київ, чесно працюють заслужили свої квартири і мають право на спокійне, гідне життя у власних оселях!

Марина ГОНЧАР,

музикознавець;

І. С. АСТАХУЛОВА,

мистецтвознавець;

Людмила МАЛЯР,

заст. головної лікарки

по НС;

В. Л. СРІБНИЦЬКА;

В. В. ЛІВАНДОВСЬКА;

С. І. БІЛАН;

Б. С. ДОВГАНЬ,

скульптор, заслужений діяч

мистецтва України

В. І. ГУРІН,

живописець, професор,

академік;

Лариса ІВАНОВА,

художниця;

Василь КУЗЬМЕНКО,

доктор технічних наук,

професор, академік;

Василь ПЕРЕВАЛЬСЬКИЙ,

народний художник

України

Прем’єр-міністру України
Юлії Тимошенко

ЩО ЗА ЦИМ СВЯТКУВАННЯМ?

Відповідно до російського офіційного тлумачення історії, у червні 2008-го “виповнюється 225 років” з часу заснування міста Севастополя.

З метою відзначення цієї дати розпорядженням Кабінету Міністрів України від травня 2007 року затверджено план підготовки до святкування річниці та склад оргкомітету. У Державному бюджеті на 2008 рік передбачено фінансування заходів у сумі 20 млн гривень.

Українську громадськість не дивує, що підготовка до 225-ої річниці набуває **негативного для незалежної України спрямування**, адже склад оргкомітету не оновлено, його членами залишаються особи, не зацікавлені в існуванні незалежної Української держави, а відповідно, й ствердженні національної ідеї на всіх теренах України.

Як приклад, голова Севастопольської міськради заявив про намір відкрити під час святкування пам’ятник Катерині II, а проросійські громадські організації звернулися до Президента Росії з пропозицією оголосити 2008-й роком Севастополя, встановити почесне найменування “Город русской славы” й відзначити ним міста Севастополь і Полтаву. На святкування запрошено делегації з Москви і Московської області, що висловили готовність “допомогти місту гідно підготуватись до ювілею”.

Додатковий чинник, що впливає на ситуацію, — підготовка до святкування 225-ліття утворення Чорноморського флоту Росії (травень 1783 року).

Нещодавні погрози президента Росії В. Путіна щодо територіальної цілісності суверенної Української держави, недружні Україні наголоси, які роблять проросійські громадські об’єднання та російські урядовці, становлять небезпеку єдності України й її подальшому існуванню як незалежної держави. А тому потребують уваги та відповідних дій українського уряду, всіх державних й недержавних чинників.

За 17 років незалежності бюджетні кошти, які надавали проросійським організаціям, використовувалися на вкорінення російсько-імперських шовіністичних догм. Це означає, що і цього разу державні кошти на відзначення “225-ої річниці Севастополя” буде використано для встановлення на наших землях символів поневолення або нищення України, таких, як пам’ятник Катерині II, та на антиукраїнську пропаганду.

Виходячи з вищезазначеного, звертаємося до Вас, пані Прем’єр-міністре, з проханням вжити негайних заходів, які дадуть змогу забезпечити під час підготовки та святкування 225-ої річниці Севастополя захист національних інтересів України.

З повагою,

голови місцевих осередків організацій:

Української патріотичної асоціації, Молодіжного Націоналістичного Конгресу, Молодого Руху України, “Молододі Просвіти”, Української Партії, Київського міського товариства “Меморіал” ім. Василя Стуса, Конгресу Українських Націоналістів, Спілки офіцерів України, Всеукраїнського об’єднання ветеранів, Всеукраїнського товариства політичних в’язнів та репресованих, Всеукраїнської ліги українських жінок, Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка, Народного руху України, Спілки української молоді, Асоціації дослідників Голодомору в Україні, ОУН, Міжнародної ліги “Матері і сестри Молоді України”, Української народної партії, Фонду “Діти. Молодь. Третє тисячоліття”, ОУН(д), ГК Український Севастополь, Української світової спілки професійних вчителів, ВО “Свобода”, Студентського братства, ГО “Патріот — захисник Батьківщини”, УНА-УНСО, ОУН-УПА, Севастопольської організації Спілки офіцерів України, Громадської організації “Конгрес Українців Севастополя”, Громадської благодійної організації “Український армії — українську мову”

БЕЗ СВЯТА І БЕЗ ЗАХИСТУ!

VOX POPULI

Ганна, гардеробник:

1) Вважаю себе людиною праці, яка шанує це свято. Раніше, пам'ятаю, проводили паради, люди не могли протиснутися — такий був натовп. Ніхто не лаявся, всі дуже раділи. Якби демонстрації були зараз, то залюбки ходила б. Це свято праці, і його треба відзначати. Відзначаю 1 Травня у колі родини і шкоду, що його не святкують масово, адже іноді так хочеться вийти на Хрещатик, пройтися, як раніше, і відчувати веселий настрій усіх навколо.

2) Хтось, може, і захищений, але вже не так, як раніше. Когось захищає держава, а когось — гроші.

3) Якби довелося захищати свої права, то пішла б і на страйк, і на бойкот. Як свідчить міжнародний досвід, це дає результати. Під лежачий камінь вода не тече, тож мусимо самі дбати про себе.

4) Та не потрібно змін — треба тільки, щоб менше крали і більше дбали про людей.

Олена, студентка:

1) Навіть не знаю, що існує таке свято.

2) Зараз ніхто не може бути захищеним. Судячи з нашої політики, зі ставлення можновладців до суспільства, можна зробити висновок, що держава не дуже захищає тих, хто сплачує податки.

3) Обов'язково захищала б свої права страйками, якби довелося. Але я студентка, і не маю досвіду роботи, тож не стикалася з подібними ситуаціями. Знаю, що такі дії дають реальні результати.

4) Думаю, потрібно просто вдосконалити це питання на законодавчому рівні. Було б доречно переглянути та внести зміни у Трудовий кодекс.

Сергій, пасічник:

1) Не можу сказати, що святкую 1 Травня. Є офіційні вихідні, тож намагаюся ви-

1 Травня — Міжнародний день солідарності трудящих. 1 травня 1990 року керівництво Радянського Союзу і КПРС зійшло на трибуну Мавзолею для проведення останньої офіційної першотравневої демонстрації. Але, хоч як би змінювалися режими та влада, люди працювали і працюватимуть. Що зараз означає ця дата, чи захищена людина праці, “Слово Просвіти” дізнавалось у киян:

1) Яке Ваше ставлення до свята Праці? Чи відзначаєте і як?

2) На Вашу думку, чи захищають людину праці у нинішньому суспільстві державні інституції та профспілки?

3) Чи скористалися б Ви апробованими у цивілізованому світі засобами боротьби за свої права на виробництві, такими як страйки, маніфестації? Чи дають вони результат?

4) Які зміни у державній владі, політичній, суспільстві можуть принести, на Ваш погляд, поліпшення становища людини праці?

хати за місто і відпочити. Раніше теж не святкував, бо це час саджати картоплю і поратися на городі, що я і робив усе життя.

2) Раніше людина була захищеніша. Я не прибічник Радянського Союзу, але визнаю, що профспілки були на високому рівні.

3) Я не брав би участі у страйках, бо вважаю, що права трудівників повинна захищати держава, а не вони самі — виборювати їх на акціях протесту, які не дають жодних суттєвих результатів.

4) Хочеться, щоб у державі була єдність, щоб владу не тягнули в різні боки. Адже коли чиновники спільно розв'язують ті чи інші питання, це дає результат.

Ніна, вчителька:

1) Раніше обов'язково відзначала День солідарності трудящих, бо у моїй родині всі працювали змалечку. А зараз не дуже святкуємо, нема вже тої масовості й піднесеності святкування, хоч у колі сім'ї збираємося і виїжджаємо на природу. В часи радянщини обов'язково ходили цього дня на демонстрацію.

2) Зараз дуже багато приватних підприємств, які, як правило, не мають проф-

спілкових комітетів. Тож люди дедалі менше захищені. Дуже багато підприємців обходять закон, не виплачують соцпакету наприклад, і людина, пропрацювавши 2—3 роки, не отримує запису в трудову книжку.

3) Не знаю, чи скористалась би такими радикальними засобами боротьби за права через свій вік.

4) Наша влада — як лебідь, рак та щука. Робить усе, щоб показати, що вона розв'язує проблеми. Якби була єдина мета не на словах, то було б краще всім — і тим, хто працює, і тим, хто не працює.

Надія, технолог з виробництва взуття:

1) Колись ходила на демонстрації 1 Травня, було дуже гарно і цікаво. Сьогодні цього немає — люди на городах за містом або просто вдома відпочивають, як у звичайні вихідні. Для мене це свято дитинства, яке об'єднувало людей.

2) Зовсім не захищена. Профспілок уже майже немає, вони втратили свою значимість. Раніше все було набагато організованіше — збори, перевірки, розподіл оздоровчих путівок.

3) Якби це було останнє, що може допомогти, то пішла б і на страйк. Знаю, що зараз майже всі підприємства належать якомусь власникові, а не державі, й піти проти директора — дуже сміливий крок, який може коштувати робочого місця. Але якщо згуртуватися, то це може вплинути.

4) Державна влада повинна припинити битися за свої інтереси і подумати врешті про людей. Сьогодні Україна втрачає потенціал, і треба щось змінювати.

Олександр Бовк. “Етюд з плугами”

Алла, торговий працівник:

1) Раніше завжди відзначала свято праці — і на парад ходила, і на природу виїжджала з друзями. Тоді було набагато веселіше й організованіше. Радість витала у повітрі, люди готувалися, як до Нового року. А зараз для мене це навіть не вихідні, адже 1 Травня працюю, тому настрої зовсім не святковий.

2) Однозначно ні. Хіба ж наші “великі боси” думають про народ, що працює за копійки? Ми не тільки незахищені, ми ще й принижені умовами праці, які маємо. Раніше все було інакше — я могла звернутися у профспілку, яка відстоювала права людей, була впевненість у тому, що з роботи не виженуть, що на час відпустки отримаю путівку, навіть про дітей піклувалися.

3) Звичайно, пішла б відстоювати права на акціях протесту. Я була головою профспілки привокзального ринку, і знаю не на словах, що таке страйки і як треба добиватись того, аби твої інтереси розглянули і прийняли. Якщо об'єднуються всі, то буде “кулак”. Зараз люди мало вірять, а шкода.

4) Держава насамперед відповідає за свій народ. Треба менше класти собі в кишеню і більше дбати про людей.

Сергій, інженер:

1) Святкую 1 Травня тіль-

ки тому, що це добра традиція з дитинства. Ходив раніше на демонстрації, тому що треба було ходити. А зараз це свято кануло у небуття. Це швидше своєрідні весняні канікули.

2) Ні, на жаль, ми не захищені. Раніше діяли профспілки, а зараз це фікція. Людині праці ні до кого звернутися.

3) На страйк пішов би, бо тільки так зараз можна щось змінити. Та не завжди він до речний. Якщо йдеться про державну компанію, то тут великі шанси. Але якщо приватна — то тут швидше тебе звільнять і знайдуть поміркованішу кандидатуру.

4) Держава має більше опікуватися нами і здійснити комплекс заходів, що стосуються діяльності профспілок, а саме зробити їх справді незалежними.

Наталія, менеджер з продажу:

1) Не відзначаю цього свята. Подобається, що існують так звані “травневі вихідні”, і ми з сім'єю маємо нагоду літати до Єгипту на цілий тиждень.

2) Думаю, нас мало захищають державні інституції. Не знаю, як було раніше, а тепер нікому нічого не доведеш. Іноді навіть трудове законодавство не допомагає довести свою правоту.

3) На страйк не пішла б. Не люблю щось комусь доводити. Якщо мене і мої права утискатимуть, просто знайду інше місце роботи. І ще невідомо, хто втратить більше.

4) Треба почати з підвищення зарплати, можливо, знизити податок, який ми віддаємо державі, а ще створити правовий кодекс для приватних підприємців, адже там закони неписані.

Спілкувалася Марія СКРИННИК

Фото Ганни ОБОРСЬКОЇ

ПЕРШОТРАВЕНЬ В ІСТОРІЇ

Закінчення.
Поч. на с. 1

бівартість пігулки аспірину? Подорожчання електрики, пального, тепла для виробника — таку мотивацію (часто теж надуману) ще можна сприйняти і зрозуміти, але збільшення виплат — не причина, а цинічна можливість здерти з людей якнайбільше.

Якось заходжу на пошту, і дізнаюся, що немаркований конверт коштує вже не 45, а 60 копійок. Подорожчання “всього” на 33 відсотки, і без будь-яких пояснень! Казати поштовикам чи ще комусь, що в нормальній країні, там, де є солідарність трудящих і їхній соціальний захист, підвищення цін на 5 чи 7 відсотків спричинило б мітинги протесту — справа марна і наївна.

Не варто чекати захисту від профспілок, які досі працюють за радянською схемою, що, за означенням вождя, слугували “школою комунізму для трудящих”. Досить згадати, як розчинилося в повітрі чи в чийось кишенях мільярдне майно радянських профспілок, так само, як і золото компартії чи ненабагато менші статки комсомолу.

Дійсність змушує людей об'єднуватися, створюючи альтернативні незалежні профспілки, і це в дусі нової незалежної демократичної держави.

Днями я розмовляла з учителькою, яка разом з колегами створила, а потім і очолила осередок Конфедерації вільних профспілок України. Завершилося це терором дрібного державного чиновника — директора школи — проти членів цієї профспілки і моєї співрозмовниці. Звернення її в обласне управління освіти і науки по захист завершилося доганюю і звільненням з роботи голови осередку. Обидва чиновники, і директор, і начальник управління, заявили, що вони “визнають” лише стару, радянського зразка профспілку. Врешті, вчителька мусила звертатися до суду, який визнав незаконними доганю і звільнення. Але довести чиновникам, навіть з документами в руках, щоб вони залишили свої “визнання” чи “невизнання” вдома, не вдається досі.

Тож нехай він буде, Першотравень. У багатьох країнах світу цього дня цілком вистачає для демонстрації солідарності трудящих. У нас же з комуністичної пори до Першотравня пристебнуто й “друготравень”. Для подвійної солідарності чи подвійного захисту трудящих? Чи для подвійних — кому городів, кому п'ятики? Тоді вже встановимо веселе свято весни, і ні до чого говорити про політику, принаймні так буде чесніше — без кривих дзеркал.

Володимир СКЛЯР,
докторант Київського
національного університету
ім. Т. Шевченка

Аналіз матеріалів переписів 1989 та 2001 рр. дозволяє встановити основні тенденції змін в етнічному складі населення напередодні здобуття та в перше десятиліття незалежності.

Визначальною тенденцією етнічних процесів доби незалежності України стало інтенсивне скорочення чисельності етнічних меншин, насамперед росіян. Навпаки, впродовж 1959—1989 рр., за підрахунками українського демографа О. У. Хомри, за рахунок міграцій та асиміляції чисельність росіян в Україні збільшилася на 2 230,3 тис. осіб, а чисельність українців зменшилася на 1 297,8 тис. осіб. Тобто вплив асиміляційних та міграційних процесів на зміни чисельності українців та росіян суттєво відрізнявся за радянських часів і в добу незалежності України. Ці відмінності спричинені зміною статусних позицій українців та росіян в умовах відродження української державності.

За визначенням американського дослідника Р. Скемергона, домінантне становище в суспільстві може займати і більшість, і меншість. В умовах бездержавності домінантною може бути “група меншості”, більшість займає підпорядковане становище, тобто стає “масовим етносом”. До здобуття незалежності українці залишалися “масовим етносом” чи “підпорядкованою більшістю”, а росіяни мали статус домінантної меншини. Наслідком такого становища було те, що росіяни в Україні за радянських часів не зазнавали мовної асиміляції, і навпаки, українці, хоч і складали більшість, асимілювалися за мовою. У мовному середовищі інших етносів переважали процеси зросійщення.

Розпад СРСР сприяв перетворенню росіян на етнічну меншину і втрату колишнього домінантного становища. Внаслідок цього росіяни в нових державах переживають кризу етнічної ідентичності. За слушною думкою українського етносоціолога В. А. Арбеніної, “найрозповсюдженішою травматичною проблемою для більшості представників російської діаспори в країнах нового зарубіжжя стала втрата звичної для них “першої ролі” в багатонаціональній державі. Характерно це і для значної частини росіян — громадян України”. Зміна статусних позицій росіян призводить до того, що вони “починають гостро відчувати потребу або зміни середовища, або більш повної та всебічної адаптації до етнічного середовища, в якому живуть”.

Інтенсивне скорочення чисельності росіян в Україні за досить короткий термін (12 років) викликано кількома чинниками. Насамперед *депопуляційними процесами*, які розпочалися 1992 року в результаті зменшення рівня народжуваності та збільшення коефіцієнта смертності. Вплинуло також і припинення масової міграції росіян в Україну, і навіть часткове переселення частини їх на історичну Батьківщину, особливо на початку 90-х років в умовах загострення соціально-економічної кризи. Але на відміну від країн Середньої Азії та Закавказзя, де зменшення чисельності росіян стало безпосереднім наслідком *міграційних процесів*, міграційні втрати росіян в Україні були незначними. Міграційне сальдо росіян стає від’ємним 1993 та 1994 рр. — відповідно 15,8 тис. та 85,5 тис. осіб.

Найістотніший вплив на скорочення чисельності росіян мали не міграційні, а *етнічні процеси*. Процеси етнічної асиміляції росіян найсуттєвіше впливали на скорочення їхньої чисельності 1989—2001 рр. Серед росіян розповсюдженіми

Валентина Виродова-Готсьє. “Мати з дітьми”

УКРАЇНЦІВ СТАЄ БІЛЬШЕ

були не лише ендогамні (моноетнічні), а й екзогамні (міжетнічні) родини. За даними перепису населення 2001 року, 56,50 % росіян проживали в моноетнічних (ендогамних) родин. У результаті відродження української державності етнічні процеси набули природного характеру, коли корінна більшість асимілює етнічну меншість, насамперед через міжетнічні шлюби.

Діти в таких сім’ях мають подвійну етнічну ідентичність, але визначають власне етнічне походження переважно на користь домінантного етносу. Частина росіян, які мали змішане етнічне походження, тобто були народжені в українсько-російських родин, 1989 року записалися росіянами, а 2001-го визнали свою належність до українців, що означало зміну їхньої етнічної самоідентифікації. Внаслідок цього і загальна чисельність українців за 1989—2001 рр. збільшилася лише за рахунок російськомовних українців. Формально визнати власне українське етнічне походження значно простіше, ніж відновити втрачену раніше мову як рідну. За рахунок скорочення чисельності росіян в Україні зросла чисельність українців. І це зростання відбулося на тлі депопуляції серед українців, яка розпочалася 1991 року, а серед сільського населення — 1979 року. Тобто на зміни чисельності українців і росіян за 1989—2001 рр. найбільший вплив мали етнічні процеси.

Варто підкреслити також, що переважна більшість росіян — мігранти радянської доби та їхні нащадки в другому поколінні. Так, за переписом 2001 року, 40,45 % чисельності росіян, які мешкали в Україні, народилися за її межами. До 1991 року росіяни не почувалися етнічною меншиною, вони стали нею лише після здобуття незалежності України. Виходячи з цього, росіяни в Україні — фактично меншина в першому поколінні, насамперед з точки зору самоусвідомлення ними свого реального статусу.

За 1989—2001 рр. зменшення чисельності росіян спостерігалось в усіх регіонах та областях, але різними темпами. Найвищі темпи ско-

рочення у відносних показниках їхньої чисельності на заході України, спричинені процесами зміни етнічної самоідентифікації в умовах дисперсного типу розселення. За 12 років їхня чисельність зменшилася майже наполовину: з 491 789 осіб 1989 року до 255 819 — 2001-го, тобто на 47,98 % (235 970 осіб). Рівень частки регіону серед скорочення загальної чисельності росіян в Україні за 1989—2001 рр. був досить незначним — лише 7,81 %.

Скорочення чисельності росіян у Західній Україні відбулося в умовах зростання кількості українців — на 1,61 % (139 406 осіб).

Темпи скорочення чисельності росіян за 1989—2001 рр. у *Центральному* регіоні були нижчими у відносних показниках, але вищими в абсолютних порівняно із Західним регіоном. Так, 1989 року їхня чисельність у центрі України становила 1 758 551 особу, а 2001-го зменшилася до 1 094 122 осіб, тобто на 37,78 % (664 429 осіб). Частина регіону серед скорочення загальної чисельності росіян в Україні за 1989—2001 рр. становила 22,00 %.

Скорочення кількості росіян у *Центральному* регіоні у відносних та абсолютних показниках були істотно вищими, ніж українців — 2,35 % (341 455 осіб), а у відносних показниках більшими, ніж усього населення — 7,04 % (1 185 010 осіб). Тому переважно за рахунок росіян скоротилася і загальна чисельність населення регіону. Їхня частка серед скорочення загальної чисельності населення регіону за 1989—2001 рр. становила 56,07 %. Для порівняння: питома вага росіян серед усього населення складала 2001 року лише 6,99 %.

Темпи скорочення чисельності росіян у центральних областях у відносних показниках складала від 34,58 % у Полтавській до 43,31 % у Житомирській, а в абсолютних показниках від 34 355 осіб у Сумській до 68 395 осіб — у Чернігівській. Істотного скорочення чисельності зазнали росіяни в столиці України — на 37,15 % (199 384 особи), з 536 707 осіб до 337 323 осіб. У всіх областях число росіян у відносних показниках скорочувалося швидше,

ніж українців та всього населення. У Києві скорочення числа росіян супроводжувалося значним приростом числа українців — на 13,26 % (247 093 особи). Отже, чисельність всього населення центральних областей зменшилася за 1989—2001 рр. не лише за рахунок українців, а й за рахунок росіян, бо частка останніх серед цього скорочення була непропорційно великою.

Чисельність росіян на півдні України була більшою, ніж у Західному та Центральному регіонах. Зокрема, якщо 1989 року в Південному регіоні налічувалося 4 455 901 осіб, то 2001 року — 3 405 951. За 1989—2001 рр. їхня чисельність скоротилася на 23,56 % (1 049 950 осіб). Скорочення числа росіян на півдні у відносних показниках було суттєво меншим, але значно більшим в абсолютних, ніж на заході та в центрі. У Південному регіоні, як і загалом в Україні, зменшення чисельності росіян 1989—2001 рр. відбувалося на тлі зростання числа українців — на 2,82 %. До того ж, скорочення чисельності росіян в абсолютних показниках переважало приріст чисельності українців, відповідно 1 049 950 осіб та 228 105 осіб. Тому за рахунок росіян скоротилася і загальна чисельність населення Південного регіону на 5,78 % (783 395 осіб).

Скорочення чисельності росіян відбувалося інтенсивніше, ніж загальної чисельності етнічних меншин Південної України — відповідно 23,56 % та 18,43 %. Перевага була навіть в абсолютних показниках, бо на півдні збільшилася чисельність представників інших етносів, насамперед кримських татар. Тобто і загальна чисельність етнічних меншин у Південному регіоні, як і всього населення, скоротилася за цей час лише за рахунок росіян.

Найнижчі темпи скорочення чисельності росіян не лише в Південному регіоні, а й серед усіх областей України спостерігалися в Криму — 10,99 % (179 148 осіб). Хоч у Криму зосереджувалася найбільша кількість росіян — 1 629 542 особи 1989 року та 1 450 394 особи 2001 року. У Криму темпи скорочення чисельності росіян були ви-

щими, ніж українців — 7,87 %, на відміну від інших Південних областей, де зростання числа українців супроводжувалося зменшенням числа росіян. Так, в АР Крим чисельність росіян зменшилася на 11,71 %, а українців — на 9,65 %. Але, як і в інших областях регіону, а також у Севастополі, відбулося скорочення кількості росіян на тлі збільшення кількості українців.

У Криму чисельність росіян скорочувалася на тлі зростання загальної числа етнічних меншин, насамперед завдяки поверненню кримських татар. Отже, в Південному регіоні за 1989—2001 рр. відбулося скорочення чисельності росіян — більше в абсолютних показниках, але менше у відносних, ніж на заході та в центрі України. Саме за рахунок росіян зменшилася чисельність усього населення і загальна чисельність етнічних меншин. На півдні України чисельність українців збільшилася.

З усіх регіонів найменші темпи скорочення чисельності росіян за 1989—2001 рр. у відносних показниках, але найбільші в абсолютних, спостерігалися в Східному регіоні — 23,04 % (1 071 092 особи). Незважаючи на це скорочення, схід залишався *основним ареалом зосередження* росіян в Україні — 4 649 341 особа 1989 року та 3 578 249 осіб 2001-го. Як і на півдні, у Східному регіоні кількість росіян зменшувалася на тлі зростання кількості українців, хоч і незначного — 1,57 % (96 584 особи). За рахунок росіян скоротилася чисельність усього населення та етнічних меншин у регіоні. Частина росіян серед скорочення загальної чисельності населення сходу України за 1989—2001 рр. становила 99,00 %.

Найменші темпи скорочення чисельності росіян у відносних показниках серед усіх областей України, але найвищі в абсолютних спостерігалися в Донецькій області — 20,37 % (471 692 особи). Донеччина залишалася найбільшим ареалом зосередження росіян в Україні, чисельність яких становила 2 316 091 особу 1989 року та 1 844 399 осіб 2001-го. Вищими темпами скорочувалася чисельність росіян в інших двох областях: Луганській — на 22,46 % (287 218 осіб) та Харківській — на 29,61 % (312 182 особи). У Донецькій та Харківській областях зменшення чисельності росіян за цей час відбувалося на тлі приросту кількості українців. У Луганській області чисельність росіян скорочувалася інтенсивніше, ніж українців. Таким чином, за 1989—2001 рр. серед усіх чотирьох регіонів України найістотніше скорочення чисельності росіян в абсолютних показниках спостерігалось на сході, але найменше у відносних показниках. Темпи скорочення чисельності росіян були вищими, ніж усього населення та етнічних меншин у регіоні зросла.

Загальна чисельність росіян у Південно-Східній Україні зменшилася на 23,29 % (2 121 042 особи), з 9 105 242 осіб 1989 року до 6 984 200 осіб 2001-го. Темпи скорочення їхньої чисельності на півдні та сході були суттєво нижчими, ніж на заході та в центрі України у відносних показниках, але більшими в абсолютних, відповідно 40,01 % та 900 339 осіб. Темпи скорочення чисельності росіян за 1989—2001 рр. у Південно-Східній Україні у відносних і в абсолютних показниках були вищими, ніж усього населення, відповідно 23,29 % (2 121 042 особи) та 7,49 % (1 865 315 осіб). Навпаки, чисельність українців на цих теренах збільшилася на 2,28 % (324 689 осіб). До того ж, чисельність росіян скорочувалася в цих двох регіонах швидше, ніж загальна чисельність етнічних меншин — відповідно 23,29 % та 20,54 %.

НАШ ЮВІЛЕЙНИЙ РІК!

Євген БУКЕТ

23 квітня у приміщенні Секретаріату відбулося засідання Центрального правління ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. На порядок денний було винесено низку важливих питань діяльності товариства. Лейтмотивом зібрання стало обговорення заходів у контексті відзначення 140-річчя “Просвіти”. Зокрема, було схвалено концепцію роботи у ювілейному 2008-му році й узгоджено склад організаційного комітету з підготовки та відзначення знаменної дати.

Про ситуацію навколо будівництва “Тарасової церкви” доповів голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, народний депутат України Павло Мовчан, а керів-

ник відділу пропаганди Секретаріату Світлана Фещенко розповіла про хід презентації видавничої та аудіовізуальної продукції “Просвіти”, а також про роботу курсів української мови.

Особливу увагу було акцентовано на роботу київських просвітянських організацій. Для успішної організаційної діяльності вони потребують окремого приміщення, і Центральне правління готує надати його.

Гарячу дискусію серед членів керівного органу товариства викликали питання про законопроект “Державна українська мова” і про проект “Українського правопису”, який підготував професор Іван Юшук. Професор Олександр Пономарів повідомив, що впродовж останньо-

го десятиліття вже підготовлено й обговорено на кафедрах вищих навчальних закладів проект правопису. Затримка його затвердження і впровадження в систему освіти полягає лише у недієздатності правописної комісії. Тому сприяння відновленню роботи української правописної комісії й затвердженню узгодженого провідними спеціалістами варіанта правопису визначили головними пріоритетами роботи просвітян на цій ниві.

Окремо учасники зібрання зупинилися на питанні виконання Указу Президента України “Про вшанування пам’яті жертв Голодоморів”. П. Мовчан закликав усіх присутніх якнайактивніше попрацювати в цьому напрямі у період Великодніх свят:

ініціювати проведення поминальних літургій на цвинтарях, активізувати пошукову роботу, встановити, де можливо, пам’ятні хрести. Окремо він звернувся до просвітян Київщини з пропозицією очолити цей рух. Навів приклад Макарівського району, де 2007 року було встановлено пам’ятні знаки в районному центрі й селі Колонщина, готується відкриття ще кількох монументів, ведеться пошукова робота.

Насамкінець члени Центрального правління прийняли постанову про увічнення пам’яті колишнього члена ЦП “Просвіти”, професора, лауреата Національної премії ім. Т. Шевченка Анатолія Погрібного. Правління “Просвіти” ініціює з цього приводу відповідні звернення до Президента, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Чернігівської облдержадміністрації.

«НАШІ ІНІЦІАТИВИ ПІДТРИМАНО»

Що роблять просвітяни Луганської області на виконання Указу Президента про вшанування пам’яті жертв Голодомору? На це запитання відповідає голова обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” Володимир СЕМИСТЯГА:

— Зроблено немало. І найважливіше, що починання наших просвітян знаходять підтримку влади.

Ми активно підтримали ініціативу ВУТ “Просвіта” з проведення Всеукраїнського вшанування жертв Голодомору — впорядкування безіменних могил. В області за найактивнішої участі просвітян уже встановлено 379 пам’ятних знаків і хрестів.

Завершено конкурс на пам’ятник у Луганську жертвам Голодомору. Нещодавно разом з Асоціацією жертв Голодоморів “Просвіта” провела в Луганському університеті “круглий стіл”, присвячений трагічній даті української історії. Спільно з обласною адміністрацією почали видання 4-томника про наших земляків-луганців, які загинули від голоду. Вже вийшло два томи.

Готуємо наукову конференцію студентів і молодих аспірантів. Її тема — голодомори в Україні 20-х, 30-х, 40-х років.

ВШАНУВАТИ КОЖНУ ЖЕРТВУ

Товариство “Просвіта” започаткувало Всеукраїнську акцію впорядкування могил людей, що стали жертвами Голодомору 1932—1933 років. У листі, який підписав голова Товариства, народний депутат України Павло Мовчан, адресованому Президентові України Вікторіві Ющенку, йдеться, що нині більшість цих могил зрівняно з землею, навіть родичі не можуть віднайти імена та місця поховання жертв Голодомору. Тому завдання акції — знайти імена та могили померлих, за християнським звичаєм встановити хрести.

На виконання Указу Президента “Про вшанування пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 років” ВУТ “Просвіта” пропонує органам місцевої влади активно долучитися до цієї справи спільно зі структурами Товариства.

Президент України підтримав цю ініціативу “Просвіти”. Секретаріат глави держави дав доручення місцевим державним адміністраціям в регіонах спільно з “Просвітою” взяти участь в акції виявлення могил і встановлення імен жертв голоду, означення хрестами місць їхнього поховання.

***
Такий самий лист за підписом голови ВУТ “Просвіта” Павла Мовчана надіслано главам християнських церков України з проханням долучитися до справи вшанування жертв Голодомору. Зокрема, пропонувано використати поминальні дні після Великодня для освячення хрестів на могилах померлих від голоду та під час проведення поминальних молебнів пом’янути жертв Голодомору в Україні.

ПАМ’ЯТНИК БЕЗВИННО УБІЄННИМ

Виповнюється скорботна річниця національної трагедії українського народу — 75 років штучного голоду 1932—1933 років.

Голодомор — не історична минувшина, а глибока демографічна і духовна рана.

Занадто багато безіменних могил в Україні. Маємо згадати трагічне минуле, унеможливити духовну і соціальну руйну українського народу, повернути історичну справедливість — всенародно вшанувати та увічнити пам’ять убієнних Голодомором.

25 жовтня 2007 року головне управління юстиції в Одеській області зареєструвало благодійний фонд “Пам’ять народу”, який ставить за мету спорудження в Одесі пам’ятника жертвам Голодомору 1932—1933 рр. Пам’ятник пропонують встановити на Тираспольській площі.

Засновники фонду звертаються до всіх небайдужих громадян України долучитися до акції вшанування пам’яті жертв національної трагедії.

Рахунок благодійного фонду “Пам’ять народу”:

Код ОКПО 35303147, р/р 26009660776991 в ООФ АКБ “УСБ”, МФО 328016

Адреса: вул. Балківська, 4-а, м. Одеса, 65110, тел. (0482) 34-93-04

Наше завдання — спорудити належний меморіальний комплекс і всенародно згадати померлих.

Матеріали підготував
Петро АНТОНЕНКО

ПАМ’ЯТЬ ЗАКЛИКАЄ

На запитання нашої газети відповідає голова Всеукраїнського товариства “Просвіта”, народний депутат України Павло МОВЧАН.

— Павле Михайловичу, минулий і нинішній рік означені 75-ліття однієї з найтрагічніших сторінок в історії України — Голодомору 1932—1933. Чи пошановує належним чином наше суспільство пам’ять жертв цього геноциду, чи робить потрібні уроки з пережитого? Зокрема, нещодавно на Всеукраїнському Форумі інтелігенції звучала стурбованість неприпустимим затягуванням зі спорудженням у столиці Меморіалу пам’яті жертв Голодомору.

— Відзначення цієї дати як сфокусованої, як дати концентрації національної волі, національної пам’яті, повинно було завершитися спорудженням Меморіалу. А такі Меморіали не будують за тиждень чи місяць. Я був головою журі конкурсу, коли серед багатьох переміг проект Анатолія Гайдамаки. І ось із подивом бачу, проїжджаючи повз місце, де має бути споруджено Меморіал, що там нічого не роблять. Землю виділили, повинні вже бути завершені всі підготовчі роботи, оскільки в бюджеті закладено кошти на

відповідну документацію. Цього року треба було розпочати роботу, а вона не починається. Цю тему обговорювали і на Українській Всесвітній координаційній раді. Я запропонував негайно підписати лист від УВКР, а також від Світового конгресу українців щодо Меморіалу, бо це магістральна тема. Якщо ми самі не вшановуватимемо, як тоді вимагати від інших народів визнання Голодомору геноцидом?

Маємо насичувати цією темою інформаційний простір. Ми повинні робити це так, як євреї чи вірмени, які геноцидні дати вважали центральними, зосереджували на них фокус нації. На жаль, нічого цього у нас нема.

Тривожить, чи вдасться спорудити Меморіал пам’яті жертв Голодомору до листопада. Дуже важливо, щоб у ці весняні дні ми побачили обрис Меморіалу і змогли обговорити його громадою — на телебаченні. Хочеться, щоб на екрані був не проект “Великі українці”, а “Безіменні українці” — ті, яких винищили. І подати це у супроводі отієї “Чорної дошки”.

— Маєте на увазі сумнозвісні дошки часів колективізації та Голодомору, що на них комуністична влада заносила села, з яких, на її думку, ще недостатньо викачали хліба?

— Так. І вказати, хто здійснював той геноцид. У мене багато запитань і приводів для

невдоволення. Чому нічого не робиться? Адже у нас влада народна. Мене мало цікавлять особистісні стосунки наших очільників. Є проблеми, які консолідують, концентрують усі національні сили.

Коли нема політичної волі та послідовності, тоді російська “Литературная газета” писатиме те, що пише: мовляв, Голодомор — це “не бренд, а бред”. Для них, шовіністів, це, може, й маячня. А для української нації лист Солженіцина, який було надруковано, просто бурливий. Він каже, мовляв, потерпіли не тільки українці. Називає ще казахів. Так, казахів теж нищили 1933 року. Але він не називає Кубань, а там було знищено 90 відсотків українців.

— Говорячи, що, мовляв, від голоду постраждали інші народи СРСР, зокрема й росіяни, нинішні шовіністи чомусь “забувають” просту річ: комуністична імперія була російською, московською. І саме звідти, з Москви, скеровували цей геноцид.

— До того ж, геноцид був чітко географічно окреслений. Де стояли війська, які не пускали українців з районів голоду? Мого батька зняли з поїзда й жорстоко побили його і мого дядька Данила. Покалічено дядька Юрка, якому, коли перебігали з вагона у вагон, буфером розчавило ногу. Вони хоті-

ли хоч якісь домашні скарби, останнє, що залишилося, обміняти на хліб. Я не відокремлюю цієї трагічної сторінки від історії власного роду. І коли російські політики кажуть, що це маячня, то це в них маячня. Коли вони кажуть, що чеченці цілі, щасливі, раді від того, що їх інтегрували в Росію й винищили — це маячня. Тож хто скеровував голод, хто запланував, мотиви його — зрозуміло. Оцінку цьому дала історія. Та кажу про тих, хто сьогодні виконує політичну волю нації.

— Товариство “Просвіта” виступило з іще однією ініціативою вшанування жертв Голодомору. Йдеться про Всеукраїнську акцію зі встановлення імен і могил жертв голоду, позначення цих могил хрестами.

— Ми звернулися до Президента України і глава держави підтримав цю нашу ініціативу. Треба, щоб усі безіменні могили було пошановано належним чином, щоб на місцях районна, міська, сільська влада знайшла кошти поставити на них хрести. А потім слід вести пошукові роботи, щоб ідентифікувати людей, похованих там. На жаль, безіменні могили позападали, позаростали бур’янами. Коли ж, як не в дні великодні, післявеликодні взятися за це? Та тут потрібні певні кошти. А це справа не лише просвітян, а й загальнонаціональна.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

Петро АНТОНЕНКО

У місті Щорс на Чернігівщині на місцевому матеріалі знято документальний фільм про трагедію колективізації й Голодомору. Районна державна адміністрація на виконання Указу Президента не обмежилася лише збором спогадів свідків голоду. Заступника голови райдержадміністрації Галину Сиваш, яка народилася в селі Рогізки цього району, так вразили спогади земляків, що вона вирішила зафіксувати це на кіноплівку. До того ж, саме в Рогізках 1932 року стався так званий “жіночий бунт” проти жорстокості й свавілля комуністичної влади — маловідомий і замовчуваний. За допомогою вчителя історії Рогізької школи Івана Олексійовича Стасенка, який зібрав в архівах багатий матеріал, і було знято фільм. А пані Га-

ТАБУ НА ПРАВДУ

лина стала його режисером, сценаристом і навіть продюсером — із сімейного бюджету вони з чоловіком спонсорували роботу над картиною.

Це майже годинна стрічка під промовистою назвою “Жорна” — про ті жорна колективізації й голодомору, що перемелювали простих українців. У фільмі, знятому і за архівними матеріалами, і за свідченнями очевидців, розповідається, як селяни, протестуючи проти насильницької колективізації й примусового вилучення, простіше кажучи, пограбування зерна та інших продуктів, підняли бунт. Також люди намагалися захистити від закриття й руйнації сільські церкви. Із Рогізок бунт перекинувся на сусідні села. Обурені селяни громили

сільські ради, знищували так звані квитанційні книжки, за якими їх грабували. Найактивнішу роль у бунті відіграли жінки.

Розплатою за цей стихійний виступ були судові вироки. Деяких жінок було заслано аж у степи Казахстану.

Районна державна адміністрація зараз організує показ цього фільму. “Просвіта” планує провести його презентацію в Чернігові. Але не все так просто. Директорка однієї зі шкіл не дозволила демонструвати фільм учителям та учням, хоч фактично його зробила районна державна адміністрація на виконання Указу Президента держави про вшанування пам’яті жертв Голодомору. Якось чиновниця з комуністичними переконаннями на-

Галина Сиваш

магається накласти табу на правду. Звісно, вона може залишатися зі своїми ідеями, але не зайве нагадати, що вона на службі у держави, вищій інституції якої засудили геноцид.

“Надання російській статусу державної має єдину мету — остаточне зросійщення України”.

ЛІКВІДУЮТЬ УКРАЇНСЬКУ ШКОЛУ!

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ”
ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО
“ПРОСВІТА” ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА
ДОНЕЦЬКЕ ОБЛАСНЕ ОБ’ЄДНАННЯ

11 квітня 2008 року

Донецькому міському голові
Олександр Олексійовичу Лук’яненку
Голові Донецької обласної
державної адміністрації
Володимиру Івановичу Логвиненку
Начальнику Управління СБУ
в Донецькій області **Іванову**
Прокурору Донецької області
Віталію Валентиновичу Мурзі

Про чергову антиукраїнську сепаратистську вихватку донецьких властей

ЗАЯВА

02. 04. 2008 року за № 131 відділ освіти Ворошиловської районної ради в м. Донецьку (голова Хохлова Ніна Миколаївна) видав наказ “Про заходи щодо поновлення дошкільного закладу № 334”.

Із наказу стало відомо, що ліквідується початкова школа з українською мовою навчання, яка успішно працює в приміщенні дитячого

садочка № 334 з 1994 року на бульварі Шевченка, 19-б.

За цей час сформувався дружний професійний колектив педагогів, який зумів налагодити повноцінний кваліфікований навчальний процес українською мовою в усіх класах початкової школи.

Колектив здобув заслужений авторитет батьків учнів школи. Школа користується попу-

лярністю, з урахуванням цього набір проводиться на конкурсній основі.

10. 04. 2008 року відбулися батьківські збори, щоб з’ясувати думку батьків учнів з приводу наказу про ліквідацію цієї україномовної початкової школи.

Педагогічний і батьківський колективи навчального закладу негативно сприйняли повідомлення так званої робочої групи з ліквідації школи й одностайно проголосували за те, щоб залишити навчальний заклад у тому стані, в якому він перебуває тепер, і доручили райвно довести їхні законні вимоги до міського управління освіти Донецької міської ради та створити такі ж умови для навчання в школах I ступеня м. Донецька, які створено тут.

Збори уповноважили представників громадськості, а саме голову ДОГО “ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ” Черкаса В. В. та заступника голови ДОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Олійника М. В. звернутися по захист своїх прав та прав їхніх дітей до Президента України Віктора Ющенка, Прем’єр-міністра України Юлії Тимошенко, Донецького міського голови Олександра Лук’яненка, міністра освіти і науки України Івана Вакарчука та народних депутатів України.

Голова ДОГО “ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ”

В. В. Черкас

Заст. голови ДОО ВУТ “Просвіта”

ім. Тараса Шевченка,

помічник-консультант

народного депутата України

М. В. Олійник

СПРАВЖНЄ ОБЛИЧЧЯ РЕГІОНАЛА

Йосип РЕШКО

У незалежній Україні чимало захисників російськомовного населення. Хоч більшість із них зійшла зі сцени, але поодинокі залишилися. Один із них — нардеп регіонал Вадим Колесніченко, який стверджує, що в Україні — “етноцид” російськомовного населення. Бравий регіонал працює, “не щадя живота свого”. Звичайно, за такої завантаженості трапляються ляпи. Серед них є один, від якого нардеп відхрещеться.

Напередодні другого з’їзду в Сіверськодонецьку журналіст Віктор Слозько надрукував інтерв’ю з Колесніченком на сайті **4post.com.ua** під красномовним заголовком “Вадим Колесніченко: “Северодонецк — “последний звонок” государству, которое завтра может исчезнуть с карты Земли!” Це інтерв’ю демонструє професіоналізм журналіста, який влучними питаннями й репліками змусив свого візаві бути відвертим. І Вадим Колесніченко видав справжні мотиви своєї активності на мовному ґрунті, чим знову продемонстрував ставлення регіоналів до держави, громадянами якої вони є.

Одним з основних мотивів проведення одіозного з’їзду В. Колесніченко вважає катастрофічний стан у гуманітарній сфері через обмеження прав російськомовного населення. Регіонал називає це “політикою етноцида руссоговорящих”. І застерігає, що з’їзд — “последний звонок” государству, которое завтра может исчезнуть с карты Земли!” На здивування журналіста уточнює: “Ну, с политической карты”. Народного депутата обурює те, що без знання державної мови “кандидатскую, докторскую защитить не сможешь!” На це журналіст слушно зауважує: “Если не в состоянии выучить родственный славянский язык, то какой ты ученый?” Репліка влучила у ціль і зачепила самолюбство Колесніченка, що той, не задумуючись, випалив знакове: “**А почему я, имея родной язык русский, должен еще что-то учить?!**” Нарешті вголос визнано те, на чому наголошували представники національно-демократичних сил: надання ро-

сійській статусу державної має єдину мету — остаточне зросійщення України. Не даючи нашому “героеві” оговтатись і зрозуміти, яке важливе одкровення він озвучив, журналіст миттєво зауважує: “Не учите! Но без государственного языка не надеетесь продвигнуться на государственной службе!” І тут нардепа понесло... Гнівну тираду на захист прав російськомовних закінчує ще одним одкровенням: “И я как отец своего ребенка должен задуматься: или защищать его права, или понимая, что у ребенка не будет будущего, сказать: “Знаешь что! Давай-ка будем плевать на могилы наших предков, плевать на наш родной язык, плевать на нашу историю, чтобы ты имел сытную похлебку, чтобы ты был обласкан на Банковой! **Давай-ка, учи ты иностранный для тебя украинский!**”

— ?.. — “Ну, не иностранный, а государственный. Но разве так мы патриота воспитаем?” Шукати раціональне зерно у цьому немає сенсу, бо кількість суперечностей, невігластва і дикунства безмежна. Але це ключ до розуміння дій і мислення проросійських сил в Україні, таких, як Партія регіонів, комуністів та схожих партій. Їх не турбує доля цієї Богом даної для нас землі, її історія, культура, мова. Їм вона чужа! Регіонали і компанія завжди захищають інтереси нашого північного сусіда. Хіба можна уявити, що в суперечці між Німеччиною і Францією парламентарі захищали інтереси не своєї країни?

Основні мотиви мовних спекуляцій — досягти своїх політичних цілей та виправдати небажану чи нездатність колесніченків, азарових та їм подібних, які працюють у державних установах, вивчити державну мову, особливо на сході та півдні.

Регіонали з комуністами мотивують надання російській спецстатусу міфічними вигадками про якісь утиски російськомовних громадян. У східних і північних регіонах цей міф популярний, бо шахтарям та значній частині населення, яка бореться за виживання, не до власної ідентичності...

Нещодавно Президент направив лист Прем’єр-міністрові Юлії

Тимошенко, в якому наголошує, що “питання формування і реалізації державної мовної політики, неухильного додержання конституційних гарантій щодо всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, задоволення мовних потреб громадян України сьогодні залишаються надзвичайно актуальними”. І доручив Кабміну: “Для підвищення дієвості державної мовної політики та її координації прошу розглянути питання щодо створення відповідного центрального органу виконавчої влади, що здійснюватиме формування та реалізацію державної мовної політики”.

Але чи потрібна для цього якась міфічна надбудова, коли є норми діючого законодавства? Наприклад Конституція України (стаття 10): “Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України”; Закон України “Про місцеві державні адміністрації” (стаття 2): “Місцеві державні адміністрації в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці забезпечують: 1) виконання Конституції, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади вищого рівня”; Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року 10-рп/99: “Положення частини першої статті 10 Конституції України, за яким “державною мовою в Україні є українська мова”, треба розуміти так, що українська мова як державна є обов’язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом (частина п’ята статті 10 Конституції України)”.

Хіба недостатньо повноважень у Президента для забезпечення повноцінного функціонування української мови як державної на всій території України? Може, вар-

то викликати до себе голів обласних державних адміністрацій, запросити Прем’єр-міністра і віцепрем’єрів, обговорити проблему та видати указ про усунення всіх порушень у мовній сфері впродовж певного періоду, після якого застосовуватимуться суворі санкції до керівників, у відомствах яких не вжито відповідних заходів.

Зобов’язати Кабмін закласти в Держбюджет гроші на школи з українською мовою навчання в усіх обласних центрах сходу та півдня України на зразок української гімназії у Сімферополі, в якій конкурс для вступу на одне місце — вісім(!) учнів.

Контроль за виконанням указу доручити Секретаріату Президента, щоб Віктор Балагута і його підлеглі хоч щось корисне зробили для держави.

Не треба представникам національно-патріотичних сил бігати на різні ток-шоу, щоб вести безплідні дискусії з колесніченками, чечетовими, табачниками, богословськими... За 14 років спекуляцій на мовному ґрунті списано сотні тонн паперу, проведено нескінченну кількість “круглих столів”, конференцій, семінарів. Творчі спілки, громадські організації, державні структури втягнуто в цю псевдороботу, вони безрезультатно витрачають значні кошти та людські ресурси. Можна створити й серію телесюжетів на мовну тематику, залучивши професійних журналістів та режисерів, і на конкретних прикладах спростувати міфи про утиски російськомовного населення. Та найбільше впливає на свідомість людей сміх, зокрема саркастичний. Колесніченки давно заслуговують, щоб їх висміяли, щоб їхні “одкровення” стали тавром для проросійських сил. І про досвід української гімназії у Сімферополі та про всі перепони, які створює влада Криму для відкриття подібних навчальних закладів на півострові, повинен знати кожен.

У нас немає проблем, які не можна розв’язати, є недолюблі керівники та виконавці на всіх рівнях. Час зосередити зусилля і талановитих людей, які без самолюбвання на публіку здатні професійно й оперативно працювати на благо країни.

ДРУГИЙ КОНКУРС РАДІОП’ЄС

Національна радіокомпанія України розпочинає другий Всеукраїнський конкурс радіоп’єс під девізом “Відродимо забутий жанр”. Запрошуємо всіх письменників — і досвідчених, і початківців — до участі в цьому унікальному радіозмаганні.

Мета конкурсу — розвивати і пропагувати на Українському радіо жанр оригінальної радіоп’єси, яка нині у художньому мовленні світового радіо посідає провідне місце як окремий вид радіомистецтва і має суттєві відмінності від мистецтва сценічного.

Інформаційні партнери — газети “Літературна Україна”, “Говорить і показує Україна”, “За українську Україну”, “Слово Просвіти”.

До участі в конкурсі допускаються різножанрові твори українською мовою, раніше не оприлюднені, обсягом майже 30 000 знаків.

Радіоп’єса має бути несхожою на твір для театральної сцени. Замість зорового сценічного образу тут повинен домінувати образ слуховий, домальований слухацькою уявою. Якщо, приміром, сценічний актор працює з відповідним посилом голосу, щоб бути почутим у глядацькій залі, то радіоактор може виконувати роль навіть пошепки. Тобто радіодрама — це драма з опущеною завісою у театрі, й тому п’єси, написані для радіо, як правило, не можна зіграти на сцені. Без урахування цієї радіоспецифіки надіслані роботи не розглядатимуть.

Передбачено присудження першого, другого і третього місць (переможці одержать авторську винагороду в розмірі 5 000, 3 000 та 2 000 гривень).

Заохочувальними преміями у вигляді диплома і подарунка відзначатимуть дев’ять радіоп’єс. Дипломантів конкурсу впродовж року буде оприлюднено в ефірі Першої і Третьої програм Українського радіо.

Під час роботи журі організатори конкурсу зберігають анонімність авторів.

Для участі в конкурсі слід вислати поштою з рекомендованим повідомленням радіоп’єсу, підписану псевдонімом. В окремому конверті, підписаному тим самим псевдонімом і вкладеному в теку з твором, треба надіслати справжнє ім’я та прізвище, домашню адресу, телефон та заяву про участь у конкурсі, а також коротку інформацію про автора.

Ухвалу про результати конкурсу приймає журі, склад якого стане відомим після оголошення початку конкурсу на пресконференції.

Тексти радіоп’єс не рецензують і не повертають авторам.

Радіоп’єси-переможці отримують право постановки і звучатимуть в ефірі Першої й Третьої програм Українського радіо.

Рукописи приймають до 1 вересня 2008 року.

Радіоп’єси для конкурсу надсилайте на адресу: Київ-1, Хрещатик, 26, Українське радіо. Другий Всеукраїнський конкурс радіоп’єс “Відродимо забутий жанр”. Тел. для довідок: 8-044-279-37-83, 8-044-239-68-04.

Конкурс відбувається за підтримки видавництва “Грані-Т”.

Святослав МІЗЕРНЮК
Фото автора

ЗАПАХ, КОЛОРИТ І СЕКРЕТИ СЛОВА...

У всі часи людство шукало відповідь на сокровенне: хто ми, звідкіля, яка мета існування людини на Землі? Але й досі достеменно не знаємо, як виникли Всесвіт, наша планета, життя. Що ж заважає зазирнути за височенний паркан буття і дізнатися? Можливо, варто відірвати штахетину і зазирнути у світ, здавалося б, відомий, але під іншим кутом зору...

Якоюсь мірою нам допоможе у цьому книжка Ніни Солтановської “Хто ми?” Авторка спробувала об’єднати новітні наукові досягнення зі знаннями Біблії. А ще намагається донести до читачів відповідь на запитання, що таке гріх, і радить, як його позбутися та відшукати дорогу до щастя, самовдосконалення, знайти своє місце в житті.

Книги “Хто ми?” (Про духовне виховання людини) Ніни Солтановської та “Життя духовного основа” (Статті й висловлювання про мову) Максима Рильського, які вийшли друком у Видавничому центрі “Просвіта”, — творчий доробок авторів, упорядників і видавців. Презентація книжкових новинок відбулася у Київському Будинку вчителя.

Голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка Павло Мовчан розповів про громадянську позицію Максима Тадейовича Рильського, який, незважаючи на сувору цензуру тоталітарного режиму, знайшов потрібну тональність і можливість, щоб привернути увагу до проблем української мови.

Сторінки книги промовляють до читача голосом поета, який стояв на захисті українського слова і відкривав людям його могуть, пластичність, влучність і красу. З боєм у серці, турботою про чистоту української мови Рильський писав 1939 року: “Маємо обов’язок — доглядати його (слово), стерти його, шліфувати його, щоб дедалі більше граней у ньому переливалось і виблискувало...”

Василь Фольварочний, Павло Мовчан, Василь Клічак

Натомість буває інакше: “Ви розгортаєте газету або журнал, читаєте статтю чи начерк, і вас охоплює іноді безнадія від тієї сірості, штампованості...”

Цікаво, що написав би Максим Рильський, читаючи нинішню періодику?

Усі, до чиїх рук потрапить збірка статей і висловлювань про мову “Життя духовного основа” (укладачі — Ніла Підпала й Ольга Макаренко), знову відкриють для себе поета-патріота, для якого тема української мови завжди була болючою.

Ось як висловлюється Максим Тадейович про мову: “...люблю її усе своє свідоме життя, і ця любов дає мені право на голос.

Для широкої статті, з яким цитатним матеріалом, немає часу”, а поки що “кілька слів здаються мені вчасними до письменницького пленуму, тобто генерального перегляду наших сил...” І далі читаємо: “...письменник повинен так знати свою мову і дбати за неї, як боєць — знати свою гвинтівку і за неї дбати. Тим часом ми, на жаль, і це перше, про що я хочу сказати, бачимо раз у раз, як письменники, і то дійсно талановиті, ...западають у помилки проти елементарної граматики”, вдаються до механічного відтворення кальки з російської: “Дякую вас” — “благодарю вас”... “Синтакса наших письменників... збивається на механічне — слово

по слову — калькування російських зворотів”. Але ж “мова Шевченка і Лесі Українки має свій запах, свій колорит”, і секрет цього полягає у своєрідному узгодженні слів. “Ми повинні дбати про збагачення нашої лексики, прислухаючись до мови народу”.

Поет турбується і про ерудицію, словники та культуру мови, про те, що кожна творча особистість і люди науки “доконче повинні мати до своїх послуг багатий, гнучкий, точний і виразний мовний апарат” та невпинно шукати якнайточніше слово, щоб речення ставали ясними, “без убогих і жадлих синтаксичних конструкцій, властивих деяким журналістам”. І словни-

кова справа, і художній переклад, і народна мова були любі серцю Максима Рильського і важливими для громадськості. Так само боліла поетові двомовність у Київському оперному театрі, “яка призведе до приниження культури української мови”, про що Рильський пише Микиті Хрущову.

Не дивина і те, що 3 серпня 1943-го у штабі фронту (коли рвалися снаряди і свистіли кулі!) на засідання Державної комісії з розгляду проекту нового українського правопису зібралися Олександр Довженко, Максим Рильський, Павло Тичина, Юрій Яновський, Микита Хрущов та інші (вони — на світліні у збірнику). Про це йдеться у поетовій статті “Слово про тугу і щастя”: “За лісом були ще гармати, // Та кличе нас Політбюро // Новий правопис розглядати // Розумним дітям на добро, // І ми в будинку лісовому // Про кожну сперечалися кому // Ледь не до ясної зорі... // Нехай це знають школярі!”

Ось де джерело натхнення, поезія високого патріотизму і громадянськості! Чому ж тепер, на 17-му році незалежності України, у мирний час, Верховна Рада не поспішає прийняти Закон “Про мови”, “Про державну мову України” та припинити всілякі політичні спекуляції довкола “двомовності”, “другої офіційної”, “регіональної мови”? Невже нинішні достойники дбають про українську культуру, книговидання, духовний світ підрастаючого покоління — майбутніх громадян держави — гірше і менше, як за суворих часів Рильського?!

Видавничий центр “Просвіта” намагається зробити все, щоб видані книжки прочитало якомога більше людей. Тому директор ВЦ “Просвіта” Василь Клічак пообіцяв знайти можливість для більшого накладу, щоб у кожній українській бібліотеці були ці твори, які допоможуть знайти відповідь на сокровенні питання людського буття, щоб зрозуміти, хто ми, звідкіля, куди йдемо.

Євген ФАЛЕНДИШ,
кандидат хімічних наук,
м. Київ

ЯК ГОВОРЯТЬ «ВЕЛИКІ УКРАЇНЦІ»

Проект “Великі українці” привернув увагу широкого кола телеглядачів своєю актуальністю та певною делікатністю нерозв’язаних історичних проблем. Суспільство вже звикло до Савіка Шустера та його вміння знаходити “креативні” ідеї. Однак останні передачі свідчать, що стиль Зеленського або виступи Симоненка у жанрі політичного гротеску роблять цю передачу схожою на “камеді клуб”. Окремі учасники передачі й експерти не завжди компетентні та поінформовані. А шкода, бо проект стосується важливої для суспільства проблеми самоідентифікації української нації і, враховуючи надзвичайно дієвий вплив телебачення на суспільну свідомість, злочин проти українців — не визнавати мову як потрібний атрибут не лише “Великого”, а й “маленького” українця, адже всі тлумачні словники визначають мову як одну з невід’ємних характеристик нації й національності.

Перекручування історичних фактів, довільне та безвідповідальне тлумачення наукових термінів, цілеспрямоване топтання по українських святинях, зокрема й у програмах політичного шоу, небезпечне, бо заохочує зловживання щодо мови як державної та різного, на власний розсуд, тлумачення історії народу.

За тоталітарних часів і в роки незалежності український народ

доскоду наситився гумором одіозних московських, одеських, київських і полтавських гумористів, які щоразу “талановито” виставляли українську націю як смішну, примітивну і затуркану челядь.

Досвід економічно розвинених країн свідчить, що нехтування мовними проблемами може призвести до непоправних наслідків. Сьогодні в Україні проживає приблизно 78 відсотків етнічних українців. За нормативною класифікацією ООН, держави, де частка титульної нації становить 60 і більше відсотків загального національного складу населення, вважають умовно мононаціональними.

Жодні рішення і документи Організації Об’єднаних Націй, ЮНЕСКО чи Європейського Союзу не містять натяку, що національним меншинам слід конституційно встановлювати державність їхньої мови. Але, безперечно, всі народи й етнічні групи мають право на державний захист своїх мов, на їхнє вільне застосування та розвиток. Український закон про мови визнано найдемократичнішим у Європі: в Україні активно функціонують понад 40 національних культурно-мовних товариств. Українській ментальності не властиве шовіністичне почуття зверхності до інших етносів чи їхніх мов. У нашій історії є численні приклади локальних визвольних війн, але ми

ніколи не завойовували чужих територій. Навпаки, втративши значну частину своїх історичних земель, Україна не перед’являє жодних територіальних претензій до сусідів: Росії, Білорусі, Польщі, Словаччині, Румунії, Молдови, де живуть мільйони етнічних українців. Наші співвітчизники за кордоном не вимагають надання українській мові статусу державної, добре розуміючи, що в цивілізованих країнах таке право належить титульній нації.

Тому проект “Великі українці” варто розглядати через призму його патріотичного впливу на відновлення історичної пам’яті українців, утвердження авторитету державної мови, оприлюднення призабутих, а, радше, свідомо замовчуваних видатних імен української духовної та інтелектуальної еліти.

Верховна Рада першого скликання мала у 2,5 рази менше демократичних сил, ніж тепер. Але виступи недержавною мовою викликали різкі протести. Нинішні високопосадовці досить часто вживають кальку з російської мови на кшталт: *самий великий* або *дякую вас*. Добре, що поступово зникає “феня”. Заради справедливості відзначимо, що є й позитив. На “Свободі слова” виступають політики, які досконало володіють державною мовою, та не всі експерти

проекту “Великі українці” мають уявлення про історичні й соціальні закони формування нації, про сутність понять *нація*, *народ*, *етнос*, *державна*, *патріотизм*. “Великий українець”, на їхній погляд, — той, хто стрибає, як Сергій Бубка, забиває голи, як Олег Блохін і Андрій Шевченко, або робить піруети на льоду не гірше за Оксану Баюл, а його “велич” легко визначити голосуванням, як за Верку Сердючку на Євробаченні. Кого ж оберуть “Великим українцем”? Номінант може не бути стовідсотковим етнічним українцем, не обов’язково має народитися в Україні чи бути громадянином держави. Палкі прихильники “двомовності”, а насправді “узаконеної” російської мови в Україні вважають, що досягнення у будь-якій сфері діяльності — індульгенція, яка звільняє від знання державної мови, історії країни і патріотизму.

Видатних осіб, які своєю долею, талантом, працею прислужилися Україні, справедливо було б означити іншою номінацією, наприклад Славетні (або Видатні) поstattі України.

Важко уявити Великих англійців, французів, угорців або китайців, які б не знали рідної мови або “з принципу” не послуговувалися нею. Знання мови, пошанування історії, національних символів — для них органічна потреба. Тоді як

тривала українська бездержавність, радянська асиміляція не плекали цих високих чеснот українців. Це їхня духовна трагедія, яку вони, на жаль, не завжди усвідомлювали. Хоч були й ті (за складних для українського народу умов, маючи навіть інші етнічні корені), для яких українська земля, українська мова і доля автохтонної нації стали пріоритетними, рідними і неподільними.

Важко уявити, що людина, яка живе в українському суспільстві, вважає себе інтелігентом, так і не вивчила мови та історії країни, може претендувати на звання українця. Хіба таке можливе у Франції, Італії або Росії?

Найчастіше дрімучо некомпетентність, а то й відвертий цинізм, глум над героїчними постатями минулого на передачах “Свободи слова” (на обох престижних каналах) демонструють саме ті, чия “інтернаціональна” ідеологія причетна до отворів від куль у потилицях сотень тисяч черепів Дем’янового лазу, Сандормоха... і Биківні.

Вороги нашої державності розуміють, що з кожним днем культурна і правова освіченість народу зростає, тому так несамовито та безцеремонно поспішають нав’язати суспільству міф про якусь загрозу “повзучої українізації” й термінову потребу негайно впровадити другу офіційну мову.

ЯКЩО ДІТЯМ УЖЕ НЕ ВИСТАЧАЄ ЛИСИЧКИ-СЕСТРИЧКИ

Уляна ГЛІБЧУК

Тижнем дитячої книги в Національному музеї літератури України пишуться. Уже кілька років поспіль відбувається ця урочистість.

Діти — вдячний ґрунт для сіяння. У подібному контексті ця фраза часто звучала на святі книги. А сіячі хто? Звичайно, розумні, досвідчені дорослі. Вони ж бо і вибирають, які книжки варто читати їхнім вихованцям. Відповідно до своїх уявлень про дитячу книжку...

Тижень дитячої книги проходить в атмосфері співу, танцю, сміху. За це — великий плюс організаторам. Без запрошених школярів свято не відбулося б. Усе закінчилося б презентацією новинок дитячої літератури. Дорослі вітали б дорослих...

Першого дня була зустріч з найменшими читачами. Їх вітали письменники Анатолій Качан та Ганна Чубач. Качан лише сказав вступне слово, а вся увага зосередилася на пані Чубач та її чималенькій бібліотечці дитячої книжки. Організатори умовно означили цей день зустріччю з поезією. Наступні дні дітей “пригощали” прозою. Директор видавництва “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” Іван Малкович знайомив школярів з автором книги “Джури козака Швайки”. Одесит Володимир Рудківський — відомий письменник, 2007-го його книгу номінували на Шевченківську премію. Хоч насправді жанр дитячої літератури — поки що захмарна мета для Шевченківського комітету.

Цікавою була зустріч з подружжям Руслана Найдю та Лесі Гончар. Руслан з ефектним козацьким осе-

Фото Ганни Оборської

У Національному музеї книги — весна, багата на події. 23 квітня письменниця Зірка Мензатюк презентувала книжку “Макове Князювання”. На святковий настрій налаштував творчий колектив СШ № 456 “Маків цвіт”

ледцем грав на старовинному інструменті й інтонував ще давнішу легенду-спів про створення світу. А діти такі кумедні... Для похваллення запитали зі сцени: “Діти, а чи знаєте, хто такі козаки?” — “Знаємо! Вони співали і танцювали!”

Пані Лєся, онука відомого українського романіста, пише сучас-

ні казки. Нещодавно вийшла її книжка “Казки портового міста”.

— **Лєсю, на Вашу думку, які основні ознаки сучасної української казки? Чи має вона національні риси? Чи реально, щоб в умовах глобалізації наша казка бодай чимось відрізнялася від європейської?**

— Її складно чимось вирізнятися. Казки стали інакшими, ніж 20 років тому. Європейські чи українські — схожі між собою. Казка тепер — це широкий світ, горизонт і подорожі. Нашим дітям уже не вистачає Лисички-сестрички і Колобка. Знаю це, бо спостерігаю за власними дітьми й малечою своїх

друзів. Їм хочеться вийти у світ — цікавий, широкий, у якому безліч культур. З огляду на це я й писала “Казки портового міста”.

— **Тобто нам не варто скаржитися, що Котигорошко непопулярний?**

— Переживемо непопулярність і Котигорошка, й Івасика-Телесика... Нехай з’являються нові герої. Це нормальний процес, навряд чи вигадаємо нових Іванів-Побиванів.

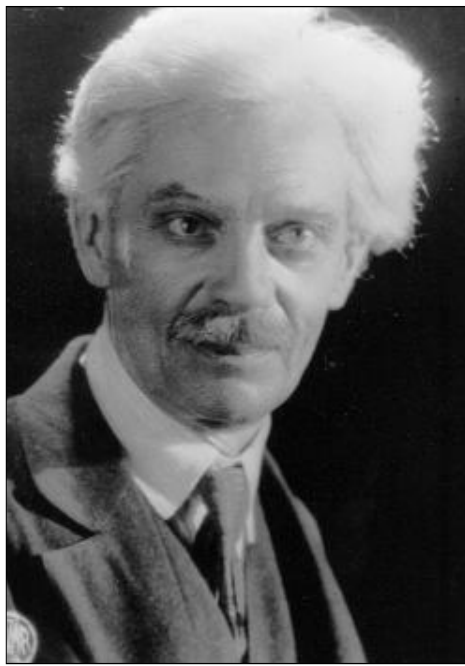
— **Як ставитися до гарипотерівської епопеї? Багато хто вважає її негативною для світогляду дітей.**

— Не вірю в це, бо сама читала з цікавістю. Можна критикувати, що те краще, а те гірше... Але реальність така, що книжка популярна. Мабуть, в епоху глобалізації вона така потрібна.

У нашій новій книжці буде більше національних ознак. Це старовинні легенди, які ми вже виписали сучасніше, у стилі “екшн”. Ідеться про трипільців і таємницю їхніх поселень. За переказами, вони залишили свої міста і зникли.

Казка повинна нести добро, закладати справжні цінності, бо у наш час надто багато фальшивих.

Думаю, школярам сподобався цей тиждень книги. Зустрічі з письменниками, екскурсії музеєм, “Кімната казки”, яку презентувала художниця Оксана Денісевич... Мабуть, мені пощастило найбільше, бо я опинилася у цій химерній кімнаті сама. Подивилася у люстерко, яке “говорить правду”, оглянула яблучко, від якого “молодшають” і сіла у чарівне кріселко, яке “виконує бажання”...

Олена ЛЕОНТОВИЧ

Перебуваючи у вигнанні, Володимир Леонтович повернувся не лише до письменницької роботи, а й до літературної критики, в царині якої працював з 1901 року. Відомі його статті “Естетизм М. М. Коцюбинського”, “В. Винниченко “По-Свій”, “Грыцько Грыгоренко”.

В еміграції він плідно співпрацював з тижневиком “Тризуб”, який виходив у Парижі й був виразником національно-державницької ідеології. Письменник вів огляд тогочасної літератури в Україні, літературних творів, що друкувалися в журналах “Червоний шлях” за 1929 р., “Життя і революція” за 1928 р. (зразки тенденційної більшовицької белетристики) та 1929 р. а також подавав статті про українських письменників старшого покоління (П. Мирний, В. Стефаник, О. Олесь, М. Грушевський, С. Васильченко), розглядав проблеми періодичної літератури української еміграції. У поле його зору потрапили журнали “Літературно-Науковий Вісник” за 1929 рік та просовітської орієнтації “Наші шляхи” (1929), які виходили у Львові. Статті з’являлися регулярно, особливо інтенсивно письменник працював 1929, 1930,

БІЛЬШОВИКИ НЕ РОЗКРИЛИ ЙОГО ПСЕВДОНІМУ

1932, 1933 років. Писав “Літературні спостереження” під псевдонімом Давній.

Першу його статтю, присвячену роману В. Винниченка “Сонячна машина” надруковано 1928 року (ч. 31), а останню “Більшевицька перерібка історичних нарисів О. Левицького” було вміщено в тому числі тижневика, в якому повідомляли про смерть В. Леонтовича у грудні 1933 року (ч. 47).

Ця праця вимагала неабиякої мужності, бо письменник засуджував більшовизм та породжені ним потворні явища. Він за однією-двома публікаціями давав надзвичайно точні, об’єктивні характеристики молодому письменству України, що не може не вражати і через багато років, коли стало відомо, хто є хто.

Володимир Леонтович пильно стежив за станом письменства в совітській, за його словами, “окупованій большевиками”, південній Україні, хоч і вважав читання продукції просовітських письменників нечепурною роботою. Однак робив це, бо, мабуть, мав за моральний обов’язок знайомити світове українство з тим, що відбувалося в літературі на материзні. Він бачив, що більшовицький лад нищить культуру і культурність “беззаконністю і безправністю всіх і кожного”, а письменство робить одним зі знарядь свого деспотизму.

Підкреслював “розкладаючий вплив большевицького ладу та становища літератури на наше (українське — О. Л.) в ССР письменство”. Бачив, що радянська влада, не задовольняючись суворим цензурним наглядом за письменниками, вимагає від них писати на її замовлення, диктуючи теми й навіть думки. Вона плодила таких, з дозволу сказати, письменників, а радше ремісників, літературних найманців, яких не варто навіть називати усіх (бо це справа історії літератури), кого, можна здогадуватися, примушував себе читати Леонтович. Він обурено називає П. Панча (до речі, його твори в 50-х роках входили до шкільної програми) слугою більшовиків, який безсоромно бреше (ідеться про повість “Голубі ешелони”), обмовляючи українську армію часів визвольних змагань 1917—1921 рр. У статті, присвяченій твору І. Кириленка “Перешитовка” (чого варта сама назва!), робив висновок, що підсовітська література — це “політграмота, перекладена на белетристику”.

Про повість С. Склярєнка “Матрос Ісай” Леонтович пише, що вона “є типовим прикладом занепаду за останніх років белетристичної творчості у совітів”. Аналізуючи збірник оповідань “Вона” А. Любченка, популярного серед інтелігенції письменника, критик констатує, що “автор поміж виконанням ґрунтовної теми так вставляє і досить часто хвалу большевизму та висловлює відданість большевицькій революції”, і робить висновок, що це вже “такий обов’язковий ритуал, накинутий урядом совітському письменству: мусить кожний автор у кожному творі, про що б не писав, час від часу прикидати совітським божкам”. (Незважаючи на лояльність до влади, ці письменники потрапили до пекельної репресивної машини.)

Розглядаючи збірник оповідань “Твердий матеріал” обдарованого Ол. Копилєнка, Леонтович вважав його чи не найнаївнішим серед наддніпрянських письменників, якого “так натовчено в комуністичній науці”, що він цілком широко повірив “у корисність комунізму для всієї людності”, а тому його “нариси правдивіші від нарисів більшості совітських письменників”.

Та водночас В. Леонтович спостерігав і трагедію представників українського письменства: Миколи Хвильового, Григорія Косинки, Михайла Івченка, Валеріана Підмогильного (відзначив його “силу і глибину”), Бориса Антоненка-Давидовича, вирізняючи їх із сонму недоугих писаць, розпізнавши їхній талант за одним-двома творами, відчуваючи радість з присмаком гіркоти, ніби прозираючи їхню дальшу трагічну долю.

Літературно-критичні статті нерідко переходили в публіцистичні, бо аналізовані твори, зачеплені в них проблемами виводили на інший, позалітературний обшир.

Володимир Леонтович знав про знущання над судовою системою, про правові установи завдяки повісті невігласа Л. Скрипника “Будинок Примусових Праць”, яку йому, мабуть, було огидно читати. Як правника його цікавило совітське судочинство.

Різноманітні явища підсовітської дійсності потрапляли через літературні твори в поле зору обсерватора, об’єктивного, але дуже небезстороннього до тих знущань, яким було піддано його Батьківщину та її на-

род. Обізнаність юриста давала змогу зробити глибокий аналіз і компетентні висновки. Він бачив “жахливі знущання большевицького ладу з принципів справедливості”. Запримітив характерну для більшовизму рису — ненависть не лише до особистого матеріального статку, а й до “особистого багатства — морального і розумового”. Мав підставу написати про тупі голови, “яких, на жаль, скрізь багато, а в ССР їх старанно фабрикує пануючий там лад” (“Тризуб”, 1931, ч. 43, с. 3).

Леонтович стверджував, що “большевицизм — нелюдська догма, перейнята людиноненавистю”.

Отже, “Літературні спостереження” — це не просто літературна критика, а гостра публіцистика, яка торкається болючих для автора тем тих фантазмагорій, в ім’я яких “роблять большевики свої жорстокі експерименти над людством” (“Тризуб”, 1931, ч. 38, с. 6). Леонтович ще 1931 року передбачив усі жахи більшовицького апокаліпсису 30-х. І наче заглядаючи в майбутнє, застерігав нащадків: “Нарешті ж, рік відома, що ні парламентаризм, ні участь людності через представництво в державних справах без відповідного виховання громадянства не гарантують не тільки меншість, а й більшість од деспотизму влади” (“Тризуб”, 1930, ч. 36, с. 7).

Гідне подиву те, що большевицьким нишпоркам не вдалося розкрити псевдонім “Давній” та розправитися з мужнім автором, який сміливо кидав в очі ворогові слова правди.

Володимир Леонтович стверджував, “що ССР довів усім, прич большевиків, а навіть, може, і декому з них, що саме диктатура пролетаріату є найгіршою, найнесправедливішою та найнестерпнішою з усіх, які були, які є і які ще будуть на світі” (1933).

З “Літературними спостереженнями” В. Леонтовича можна ознайомитися в четвертому томі його “Зібрання творів” (Київ, 2004—2006 рр.), виданому коштом онуків письменника і подарованому науковим бібліотекам усіх університетів України.

Від редакції. Подається за есеєм Олени Леонтович “Окрилений Україною”, присвяченим життю і творчості В. М. Леонтовича, який “чекає” на видання у видавництві “Просвіта”.

ДО СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСЬКОЇ — ПО ВОДІ

Людмила ЯНОВСЬКА

Ці дві кам'яниці я побачила на картині Віктора Йо-ви — нині вже покійного художника, краєзнавця, засновника і колишнього директора Бориспільського державного історичного музею. На полотні вони скидаються на рештки фортеці, вежі чи старовинного замку. І ховають за своїми стінами таку ж таємницю, як і каравела в степу чи в пустелі. Бо самотньо стоять посеред води, а землі під собою мають стільки, щоб уміститися на ній. Це Спасо-Преображенська церква та її дзвіниця з Гусинців, уже неіснуючого села у Бориспільському районі на Київщині. Рукотворне чудовисько на ім'я Канівське море проковтнуло його в сімдесяти роки минулого століття. А ось намолений ще з 1812-го, відколи існує цей храм, шматок ґрунту вода обточує з усіх боків уже майже сорок літ, але перелитися через поріг церкви щось їй не дозволяє...

Не змогла і я, увібравши поглядом це загадкове зображення з лаконічним написом “Ванда-лізм”, просто так зберігати його в душі й не зазірнути в середину цих кам'яниць, не обдивитися їх. На зворотному боці, невидимому на картині, моя уява приліпила до церковної стіни хижку єдиного жителя затопленого села, який нікуди не виїхав. І відросла йому — дідові, якому вже нібито під дев'яносто, — довгу білу бороду. Мешкав разом з ним старезний гусак — його пташиний П'ятниця, але невідомо, чи обидва живі досі.

Почерпнутого з переказаних оповідок бориспільських мисливців, які полювали у тому краї, було надто мало, щоб добратися до Преображенської церкви їхнім шляхом. А щоб постали переді мною Гусинці, а вже потім вода на тому місці, де було село, я спочатку розпитала його колишніх мешканців, що з'явилися на світ у різних провулках ХХ століття. Їм судилося знову стати односельцями, але в іншому краї.

Розмовляючи зі мною, 98-літня Ганна Парпалій невимушено вплела у свою розповідь іншомовне слово “прейскурант”: цінник носили в Гусинцях по хатах, щоб люди купили швейну машинку “Зінґер”. Та не лише це згадала їй із дуже далекого дитинства. “Дивись, Галько, отуди, в яму, — вказав їй, малій, батько у церкві, де 1914 року зривали стару підлогу й настиляли нову. — Що ти побачила?” Тримаючись за батькові штани, вона боязко зазірнула вниз і відповіла: “Блискучі чоботи”. То був речовий доказ сільських чуток про родину поміщика Гусинського, який, як стверджують найдавніші документи про Гусинці, спорудив тут спочатку цегельний завод, а потім, 1812 року, церкву та дзвіницю. У лавкованому взутті, казали люди, пан поховав у склепі свого сина, який впавав із коня. Згодом сам захворів і помер. А перед смертю подарував Преображенську церкву “обществу” (так Ганна Пилипівна назвала сільську громаду). Бо хоч зводив її власним коштом, будувати допомагали селяни. Так всохло в сільському генетичному саду першої половини ХІХ століття рідинне дре-

во поміщика Гусинського, про що й нагадали, блиснувши дівчинці з потойбіччя, останні чоботи панича.

Племінниці Ганни Парпалій, Ніні Павленко, запам'яталося, як 19 серпня, на храмове свято в Гусинцях, до Преображенської церкви з навколишніх сіл з'їжджалося багато людей з повними кошиками яблук і груш. У селі радісно висувували глиняні коники, яких накуповували дітям коло храму разом із цукерками.

Повертаючись після уроків додому, Ніна не заходила до хати, як усі, а жбурилася з порога портфель, ставала на руки і, перекидаючись через голову, опинялася коло столу. Мати лякала: “Голову скрутиш!” Баба Христя застерігала: “Ой, поламаєш кістки!” Діти називали її дівчиною без кісток. Фотознімки її трюків висіли у школі на стінах.

Риби в річці було тьохна й скільки. Ніна малою загаяла її, немов курчат до загороди, у неводок, який мама з тіткою тягли понад берегом. Запливали в ту нехитру пастку карасі, лящі, лини, щучки. По долівці в їхній хаті одного разу повзали зроровенні в'юни, а якось уранці скрізь порозлазились раки, налякавши маму. Від її зойку Ніна й прокинулася. Такі гостинці висипав їм з порога братів друг, що працював у Ржищівському рибгоспі поруч з Гусинцями.

У Ніні Ігнатенко спогади про Гусинці зовсім дитячі, бо в рідному селі проживала тільки тринадцять років. Коли корова телілася взимку й телятко забирали до хати, дівчинка мала не проґавити, як воно кудись схоче, і вчасно підставити палицю з прибитою на кінці коробочкою. Улітку доглядала квочку з курчатами. “Ні кроку з дому!” — наказувала мати, женучи на пасовисько вуличну череду. А саме того дня о п'ятій вечора в клубі кіно “Де Архімед?” Ніна одягла найкращу сукню, приколола до неї брошку, у рожеву сумочку насипала насіння — і до сусідки Приймаченчихи. Роз'яснила бабі, де ключ від хати, про мішок із пшоном на печі й баночку біля нього: “Наберете й насиплете квочці, а я пішла до клубу!” Був їй тоді Архімед: у напівтемному залі хтось раптом підняв угору за комір... То

мати вже пригнала корів, а у дворі не застала ні квочки, ні доньки.

“Ніно, заспівай!” — гукали сусідки з городів. І вона, сидючи на паркані, виконувала замовлення: “Туман ярмом”, “На позицію девушка провожала бойца”.

Гарячим, як у Каракумах, піском, перебіжками від одного кустика до другого, босоніж доставалася кручі, на якій виглядала з базару маму. Дуже подобався запах новеньких книжок, які вона привозила. Перечитувала їх ще до 1 вересня. Як заливала село повінь, школи доставалися у човні. Сковував річку й озера мороз, із санками (спускалася на них із невеликих піщаних пагорбів) ходила льодом у Ржищів купувати “морські камінці” й горошок. Улітку пасла худобу в урочищі Домаха, де трава в лузі по поясе, а таких ромашок, як там, більше ніде не бачила. Пригнавши корів на водопій, спостерігала за пароплавами, що пропливали по Дніпру.

Із Гусинців Ніна з родиною виїхала після закінчення 6 класу. Перед виселенням почувала, як батько сказав матері: “Далеко не поїдемо, житимемо у Сошникові”. “Ура! — закричала Ніна. — Там же три церкви!” Вона дуже любила співати з тітками, коли храмували у них родичі. Чогось тоді не надто переймалася тим, що покидала Гусинці назавжди. Раділа: в Сошникові знайде нових друзів. Через два роки, 1969-го, лісгоспівською машиною їхала в Гусинці до тітки, матеріної сестри, яка ще там лишалася, із дерев'яним ящиком (умисне зробив батько), щоб скласти в нього останки родичів, бо розкопували кладовище. Чоловіки, які допомагали місцевим, розповіли, що незадовго до Ніниного приїзду підняли з могили дубову труну. Відкрили віко й побачили бабусю, що лежала в полотняній сорочці й корсетці, з зеленим бантом під шиєю, немов учора похована. Та на повітрі через п'ять хвилин розсипалася на порох... Де поховані дядина й Нінина сестричка, що задушилася в пуповині, вказали одразу. А ось могили баби й діда, які померли від голоду 1933-го, тітка довго шукала, міряючи кроками: “Наче

отут...” Врешті викопали якісь кісточки, а чи їхні? Із ящика перепоховали потім усіх в одній могилі у Сошникові.

Микола Кубрак — єдиний житель Гусинців, який нікуди не переселявся. Це 90-літній дід з білою бородою, хоч значно молодший на вигляд. У Ржищеві мешкають дві його доньки, два онуки й четверо правнуків. Такої ж міцної статури, як і господар, простора дубова хата, яку збудував у зруб 1895 року його дід Степан. Тоді вона була під соломою, а нині — під шифером, який був казармою, потім початковою школою, нині невеличка база відпочинку, де можна орендувати човен і переночувати. Кутки Кулидиха, де жила Ганна Парпалій з родиною, і Хутір, де було дворище її матері Христі Дрок, визирають з Канівського водосховища острівцями, заросли кущами. Розтанули під водяною товщею і гусинські озера: Демидове, Зимне, Мачули, Коноплячка, Гниляки, Панське Болото...

З Миколою Опанасовичем попливли затопленою дорогою до Села — центрального кутка Гусинців, від якого залишилася на острівці Спасо-Преображенська церква та її дзвіниця. У ній вінчалися батьки Миколи Опанасовича і Ганна Пилипівна Парпалій із першим чоловіком. У дівоцтві вона ходила на службу щотижня. Перед війною з храму зробили військовий склад. За окупації відправи відновили.

Ніна Ігнатенко востаннє була на службі в рідній церкві п'ятирічною дівчинкою на Спасо-Школяркою ходила сюди на фізкультуру як у спортзал. “Раз, два, три!” — лунав голос учителя. Учні стрибали. Хлопці бігали східцями на крилас, де колись стояла півча, знайшли

там якусь скриню і розкидали з неї рушники, чорні та вишневі квітчасті хустки, якими раніше застеляли підставки для Євангелії...

2002 року Ніна Ігнатенко була у рідному храмі посеред води на тригодинній літургії: Спасівську відправу здійснили священники й монахи Іонівського монастиря. Співала півча, тремтіли вогники на свічках, літали над головами ластівки. В один із входів кроною “виповзло” на двір дерево, корінням зачепившись у тій ямі, де колись був склеп панича Гусинського.

Ми переступили поріг Спасо-Преображенської церкви разом із Миколою Опанасовичем Кубраком. Цей кремезний чоловік не доживає свого віку коло того, що зосталося від рідного села, а ніби охороняє його від Лети, живучи повнокровно, господарюючи на своєму обійсті по-справжньому, як це робили його діди-прадіди.

Моторошно бачити у храмі, де ще з 1812 року перебувало на службі Божій багато людей, навкруг себе не фрески й ікони, а голі стіни з безліччю видряпаних написів “Тут були...” чи “Света + Коля...” Скільки ж немовлять тут охрестили, пар обвінчали, які сокровенні молитви злітали до небес, які сповіді...

А вже кілька десятиліть ревними парафіянами Преображенської церкви були тільки вітри, дощі, сніги і птахи, що потрапляли сюди крізь дірки, якими світилася вона, самотня й загадкова, на острівці посеред води... Але зажеврила надія: зустріли ми в церкві молодого й енергійного отця Варлаама з Видубицького монастиря з кількома реставраторами. Він повідомив, що за кілька років храм повністю відремонтують, а на Горбах зведуть чернечий склеп. Уже зараз у церкві затишніше: зашклено вікна, з'явилися двері, відштукатурено баню.

Шкода, що Гусинці з пастки Канівського водосховища ніхто не визволить. Пам'ятає в Олександра Довженка: “Навіщо ж складні, архаїчні, божевільно дорогі гідроелектростанції, електрогіганти на прекрасних ріках? Ці затоплення міст і сіл?”

Навіщо? Про це запитувала себе малою і Лідія Кубрак, донька Ганни Парпалій, коли у двір її баби 1937 року прийшли якісь люди і сказали: “Завали, Христе, свій погріб, то ми дамо тобі 5 соток землі”.

Ніні Ігнатенко рідні Гусинці сняться: без жодного вогника, темними, безлюдними, похмурими. Іноді вона подумки обходить увесь куток Горобіївку, не минаючи жодного двору, затримується біля своєї хати неподалік піщаної гори. Чи піднімається на прибережну кручу, де маленькою якось стояла зі старшою сестрою Ульяною і дивилася, як стріляють на острові, де знімали фільм за твором Олександра Довженка “Повість полум'яних літ”. Їм здалося гукали у мегафон: “Женщина с ребенком, уходите из кадра!”

Однак душі тих, чії пуповини загубилися разом із затопленим рідним селом, із кадром туги за ним ніяк не виходять. І до своєї Спасо-Преображенської церкви тільки плывуть, бо іншого шляху немає, а ходити по воді вмів лише Ісус Христос...

Фото Олеся Дмитренка

Михайло КУРИК,
Український інститут екології людини

Сьогодні досить активно обговорюють проблему, чи впливають на здоров'я людини мобільний, стільниковий, радіотелефон, чи ні? Викликано це масовим використанням апаратів мобільного зв'язку, де що суперечливими даними, які наводять щодо їх шкідливості чи нешкідливості.

Електромагнітні поля мобільних телефонів — предмет вивчення саме через дуже низьку їхню фонову інтенсивність. Немає діагностичної апаратури. Вияв дії таких слабких полів на живі системи можливий лише після їхнього тривалого опромінення або коли дія виявляється як патологічний процес у живому організмі. Потрібні нові методики діагностики, які б фіксували цей вплив. Такі методики в медицині сьогодні розроблено і їх використовують, але вони належать до так званої альтернативної медицини, яку нині в різних країнах світу сприймають неоднозначно. А мобільний зв'язок розвивається настільки швидкими темпами, що суттєво випереджає розв'язання проблем здоров'я людини.

Юрій ЖУК,
заслужений діяч науки і техніки України, доктор технічних наук, професор Полтавського університету споживчої кооперації України

Почав я курити з сигар, які ми, хлопчики, знайшли в німецькому бліндажі. Не було кому підказати, що робимо дуже зле. Ми були старші в сім'ях, хотілося показати, що ми дорослі, самостійні. Потім курив махорку, міцні сигарети “Верховина”... І так тривало 22 роки, які супроводжувалися ранковим кашлем, головними болями і болями в серці...

1965 року американські хіміки Редфард і Хант встановили, що тютюн у період вегетації накопичує радіоактивний полоній, який викликає захворювання на рак. У тютюновому диму містяться і радіоактивний стронцій, і сотні отруйних для людини речовин: нікотин,

ДЕЯКІ СТАТИСТИЧНІ ДАНІ

Найбільша кількість мобільних телефонів на душу населення — у європейських і найбільш розвинених країнах Азії. Перший рядок у цьому списку займає Тайвань. До речі, це одна з двох країн світу, де кількість телефонів перевищує кількість жителів (10645 апаратів на 10000 мешканців). На другому місці — Люксембург (10134 телефонів на 10000 населення) через невелику кількість населення країни. Третє місце обіймає ще один представник Азії — Гонконг (9298 телефонів на 10000 населення). Четверте і п'яте — в Італії та Ісландії. Потім ідуть Швеція, Чехія і Фінляндія. Визнаний світовий лідер високих технологій Японія займає 26 місце (6211 телефонів на 10000 населення). США — 29 місце. У списку немає України і Росії, оскільки вони не надали своїх даних. За даними російських експертів, Росія могла б займати 37 місце після Мексики.

ПОТУЖНІСТЬ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ПОЛЯ МОБІЛКИ

Існує одиниця виміру, яка показує максимальну потужність поглинутого електромагнітного поля тілом людини при звичайній розмові

ШКІДЛИВА ІГРАШКА

по стільниковому телефону, яка англійською скорочено називається SAR (Specific Absorption Rate). Максимально безпечним рівнем вважають 2,0, а переважна більшість сучасних телефонів мають SAR від 0,5 до 1,0. Бажано, щоб користувач знав величину SAR для свого телефону. Показник SAR не пов'язаний із вартістю телефону.

Сьогодні найвищі показники SAR у Motorola SLVRL6 (1,58), Motorola V120C (1,5). Найнижчі — Siemens S40 (0,33); Mitsubishi G360 (0,32); Sony Erikson 260 (0,31), Samsung SGH-s-S105 (0,296), Motorola MR-200(0,2), Andiovox PRC6601 (0,12).

Міжнародні норми питомого опогинання (SAR): по всьому тілу — 0,08 мВт/г, голова — 2 мВт/г, кінцівки — 4 мВт/г.

Для порівняння: гамбургер у мікрохвильовій печі поглинає не менше 3000 мВт/г.

Чим менше значення SAR, тим краще для Вашого здоров'я. Але коли людина має проблеми зі здоров'ям, то ці норми не підходять: електромагнітне поле для такої людини може бути дуже шкідливим.

МЕХАНІЗМ ВПЛИВУ МОБІЛЬНОГО ТЕЛЕФОНУ НА ЛЮДИНУ

Будь-який живий організм містить воду: і зв'язану (внутрішньоклітинну), і вільну. А вода, особливо зв'язана або структурована, змінює свою структуру та властивості під дією будь-яких за потужністю і частотою випромінювання електромагнітних полів. Отже, організм людини не може не відчувати впливу надслабких електромагнітних (точно негативних) техногенних полів, до яких належать поля мобільних телефонів.

Крім цього, телефон прикладають до вуха, а воно — складна система акупунктурних біологічно активних точок, збудження яких стимулює активність різних органів. Як це відбувається під час користування мобільним телефоном, не з'ясовано.

І, нарешті, найголовніше. Трубка чи мікрофон, прикладені до вуха, безпосередньо впливають на мозок. Під дією надслабких техногенних полів (саме у випадку мобільного телефону) зв'язана вода клітин мозку може незворотно змінюватися, а це призводить до фізичної зміни клітин мозку і до різних хвороб: Альцгеймера, Паркінсона, новоутворень.

Наука сьогодні не знає, які можуть бути віддалені наслідки для здоров'я за умови постійного використання мобільних телефонів. По суті, це глобальний клінічний експеримент на людях.

ТРОХИ ОПТИМІЗМУ

Відсутність даних про вплив мобільного телефону на людину викликана тим, що традиційні методики медичної діагностики в цьому випадку безсилі. Отже, потрібно використовувати нові методики діагностики, які має сьогодні альтернативна медицина. Такі методики розроблено, і їх використовують в Українському інституті екології людини. Наприклад, з використанням оригінального приладу “Біокорид” (модифікований метод Фоля) вивчали вплив електромагнітних полів мобільного телефону на організм. У дослідженні брали участь 30 волонтерів різного віку і статі від 10 до 60 років.

Дослідження довели, що організм людини істотно відчуває негативний вплив мобільного телефону. Більш ніж на 35 відсотків знижується загальна біоенергетика організму. Крім цього, на 74 % знижується активність нирок, 67 % — печінки, на 60 % — центральної нервової системи і на 60 % — ендокринної системи.

До речі, за такою методикою діагностики добре видно, що на відносно здоровий організм негативний вплив мобільного телефону менший, ніж на людину, в якій вже є проблеми зі здоров'ям. А у нас здорових людей дуже мало.

Отже, мобільний телефон суттєво додає проблем зі здоров'ям.

В Інституті використовуються й інші методики діагностики впливу полів телефонів на людину: за зміною структури мембран еритроцитів, за зміною структури ротової рідини (слини) тощо.

ДІЯ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ НА ДІТЕЙ

Виходячи з вищевикладеного, робимо висновок, що використання мобільного телефону дітьми може негативно вплинути на їхнє здоров'я. Дитячий організм порівняно з дорослим має певні особливості, наприклад, відрізняється більшим співвідношенням довжини голови і тіла, більшою провідністю мозкової речовини. Через менші розміри і об'єм голови дитини питома поглинута потужність більша порівняно з дорослою, і випромінювання

проникає глибше в ті відділення мозку, які у дорослої людини, як правило, не опромінюються. Доведено, що тканини, які розвиваються, найбільше піддаються несприятливому впливу електромагнітного поля. Від моменту народження до 16 років відбувається активний ріст людини.

Тому рекомендують обмежувати користуватися телефонами дітям і підліткам. Спеціалісти радять ввести жорсткі обмеження розташування ретрансляторів мобільного зв'язку, заборонивши їх розміщення поруч зі школами та дитячими садками.

До групи ризику слід зарахувати і вагітних, оскільки електромагнітні поля активно впливають на ембріони, бо саме в ембріонах великий відсоток зв'язаної води. Чутливість ембріона до шкідливих факторів значно вища, ніж чутливість материнського організму.

На закінчення наводимо рекомендації щодо елементарних правил безпеки і гігієни під час користування мобільними телефонами.

Не використовувати телефони дітям і підліткам до 16 років.

Не користуватися телефонами вагітним, починаючи з моменту встановлення факту вагітності й протягом усього періоду вагітності.

Не користуватися мобільним телефоном особам, які страждають на захворювання неврологічного характеру, включаючи неврастенію, психопатію, неврози, клініка яких характеризується астеничними, нав'язаними, істеричними розладами, а також зниженням розумової і фізичної працездатності, зниженням пам'яті, розладами сну, епілепсією й епілептичним синдромом, епілептичну схильність.

Під час користування мобільним телефоном вживати заходів з обмеження дії електромагнітного поля, а саме обмежувати тривалість розмови до 3 хв., максимальну збільшувати період між двома розмовами (мінімально рекомендовано 15 хв.), використовувати телефони з гарнітурами і системами “вільні руки”.

Сьогодні уже використовують різноманітні технічні засоби, які зменшують чи нейтралізують негативний вплив електромагнітного випромінювання мобільних телефонів.

А поки що ми, дорослі, повинні робити все можливе, щоб зберегти здоров'я наших дітей.

ЗА ТЮТЮНОВИЙ ДИМ 10—15 РОКІВ ЖИТТЯ!

бензидин, ефірні олії, смоли, синильна кислота, окис вуглецю, амоній, бензпірен і до 60-ти інших канцерогенних речовин (викликають ракові захворювання). Наслідки жакливі — стенокардія, гіпертензія, атеросклероз, інфаркт, ендотеріт (відмирання кінцівок), імпотенція, емфізема легенів, хронічний гастрит, рак легенів, грудей, гортані. В 60-ті куріння в США набуло загрозливого для нації розмаху — американські вчені назвали його “чумою ХХ століття”. Завдяки роз'яснювальній роботі на державному рівні й пропаганді здорового способу життя кількість курців-американців зменшилась на 50 % і вперше з 2002 року почалося зниження рівня захворюваності на рак. (Там кожен навчальний заклад має спортивні зали,

майданчики, оснащені тренажерами, — те, про що мріють діти і молоді в Україні). Середній вік американців досяг 75 років — в українців на 15 років менше. Сьогодні в США курити непроститиме, курців вважають людьми, що не можуть собі зарадити. Куріння перестало бути персональною проблемою, воно перейшло у ранг соціальних проблем не тільки в Україні, й в усьому світі. Річ у тім, що курці фактично отруюють усю цивілізацію, змушують пасивно курити тих, хто поруч, нищать довкілля. Доведено, що забруднення повітря поблизу курця у 4,5 раза більше за забруднення викидами газів з автомобіля, тютюновий дим різко посилює токсичність інших хімічних сполук, які перебувають в атмосфері.

Щорічно в ЄС через незагашені сигарети в пожежах гине понад 2 000 людей.

Сьогодні для курців тютюн вирощують більш як на 10 млн гектарів плодючих земель. Скільки можна було б на них виростити продукції для людей, що голодують! Під час спалювання цієї маси тютюну в сигаретах зв'язується понад 20 млн тонн чистого кисню (залізнична цистерна зрідженого кисню завдовжки понад 5 000 км!), виділяється понад 25 млн тонн вуглекислого газу, що спричиняє парниковий ефект, і майже 10 млн тонн отруйних речовин!

У цивілізованих країнах забили на сполох. В Іспанії (де 30 % населення палить) прийнято закон, за яким запроваджено заборону куріння на робочих місцях і в громад-

ських приміщеннях. Порушення закону карається штрафами від 300 до 600 тисяч євро. Прийняли такий суворий закон тому, що щороку від цієї згубної звички помирає понад 50 тис. іспанців.

В Україні ще гірше — 34 відсотки населення курить! Закон про куріння в Україні фактично не діє, влада не контролює його виконання. Курять у громадських місцях, на роботі, в тамбурах приміських поїздів.

Негуманно красти, а курець щодень обкрадає сім'ю, перетворюючи гроші на тютюновий дим.

Кинути курити не надто важко, головне — дуже захопити це зробити. Відволікти від куріння може улюблена робота, цікава книжка, гарні вчинки, бажання пізнати світ, щоб було цікаво жити.

Володимир ГЕТЬМАН

Національний природний парк “Подільські Товтри” створено 27 червня 1996 року на територіях трьох адміністративних районів Хмельницької області: Кам’янець-Подільського, Городецького та Чемеровецького. Парк займає 12,5 % території області й за площею (261 316 га) найбільший у Європі. Поступається хіба що біосферному резервату на о. Гренландія (70 млн га).

Скелясте пасмо Подільських Товтр або Медобор, що має вигляд зубчастого кряжа, тягнеться дугоподібно (на 80 км) у межах національного парку. Скелі виникли зі скам’янілих моховаток, устриць, коралів, літотамнієвих водоростей тощо як бар’єрний риф давніх (тортонського і сарматського) морських басейнів, що існували у неогеновий період (міоцену) на місці сучасних Карпатських гір. Розташований був цей риф уздовж суходолу, на відстані 15—30 км від берега, як нинішній Великий Бар’єрний риф на східному узбережжі Австралії. Подібного природного об’єкта з таким геологічним минулим у Європі та світі немає.

2000 року Мінприроди України запропоновано “Подільські Товтри” долучити до переліку Всесвітньої природної і культурної спадщини.

Пасмо Товтр завширшки 5—6, а подекуди й 10—12 км — плосковершинне. Воно поєднує вузькі горбисті кряжі, ізольовані конусоподібні горби, гребені, які підносяться над навколишньою місцевістю до 60—65 м і нагадують морські атоли. По обидва боки пасма розташовані окремі горби з гострими скелястими вершинами і похилими схилами.

Широких плато тут майже нема. Найвища вершина у межах національного парку

НАЙБІЛЬШИЙ У ЄВРОПІ

— 401 м, а Товтр загалом — 436 м над рівнем моря.

Цей найбільш підвищений район у усьому Поділлі має дуже хвилястий, еродований рельєф з великою кількістю балок. Уздовж річок схили уривисті, порізані ярами. Розчленованість території створює сприятливі умови для розвитку спортивного екотуризму та активного відпочинку, переважно дельта- та парашланеризму.

Потужні черепашкові вапняки кряжа сприяли формуванню скульптурного карстового рельєфу. Тут чимало ніш, гротів, печер. Найвідоміші у спелеологічному екотуризмі карстові печери у гіпсах — Атлантида і Киянка (с. Завалля, лівий корінний схил річки Збруч). Варта уваги печера Кармалюка (с. Маліївка). Рекреаційно-пізнавальний інтерес мають також величезні каньйони Дністра і Смотрича з унікальними силурійськими породами.

Розвитку екотуризму в парку “Подільські Товтри” сприяють “комфортні” гідрокліматичні умови. Відпочивати тут можна упродовж року. Так, на берегах Дністровського водосховища, у зоні Бакотської затоки, створено невеличкі бази відпочинку для туристів. За помірну плату тут можна отримати ночівлю, харчування, зв’язок, прокат туристичного спорядження, мандрувати на

байдарках, каное, катамаранах, ятах. Є й розкіш — плавучі дачі та комфортабельний дебаркадер, що зупиняється у мальовничих місцях.

Значна рекреаційна цінність “Подільських Товтр” — природні дубово-грабові, грабово-дубово-ясеневі і кленово-ясеневі ліси та бучини.

Тут, як ніде в Україні, напрочуд багата розмаїття флора. Оскільки у доісторичні часи (плейстоценового періоду) Товтрова гряда не зазнала впливу материкового зледеніння, це сприяло збереженню теплолюбної рослинності.

До Червоної книги України занесено 60 видів рослин національного парку. Серед подільських ендеміків зустрічається волошка тернопільська, з реліктових — змієголовник австрійський, лунарія оживаюча, берека або горобина лопатева.

Багата і фауна. Під особливою охороною — 99 видів, серед яких лелека чорний, осоїд, зміїд, орел-карлик, скопа тощо, зустрічається і найбільший із наших орлів — беркут.

Особливо цікавий світ комах. У деяких місцях Подільських Товтр літають занесені до Червоної книги метелики: білокрилий, з чорними і червоними відмітинами, аполлон, опалова мнемозина, зеброподібна поліксена, вишнево-коричнева райдужниця велика, бражник прозерпіна, уперше описаний Палласом 1772 р.; та жук-вусач великий дубовий. А з нічних метеликів — бражник “мертва голова”, сатурнії.

У національному парку 15 заказників і чотири пам’ятки природи загальнодержавного значення. Серед пам’яток особливий науково-пізнавальний інтерес мають: “Китайське відшарування” — всесвітньо відомий еталонний розріз силурійських відкладень (майже 400 млн років тому) на схилі долини річки Тернави, печера Атлантида завдовжки 1,8 км, Товтра “Самовита”, Смотрицький каньйон завдовжки 9 км, неподалік Кам’янець-Подільського (південніше с. Зубрівки). Звісно, це — не Великий каньйон Криму і навіть не каньйон Колорадо у національному парку США “Гранд-Каньйон”, та все ж...

Унікальні пам’ятки геологічного минулого на території парку “Подільські Товтри” — заповідні урочища. Залучанська печера, скеля-останець “Голова велетня”, вапнякова скеля “Голова витязя”, гора Теремець з аркою, карстовим містком, печерою тощо.

Особлива цінність для відновлення здоров’я — мінеральні води з широким спектром лікувальних властивостей. Унікальний за природною красою долинний ландшафт Бакотської затоки на Дністрі зі Свято-Михайлівським скельно-печерним чоловічим монастирем на 120-метровій білокам’яній горі. Вважають, що монастир виник ще в XI або у XII—XIII ст.

У 1891—1892 роках за дорученням Російської Імператорської Археологічної комісії тут проводив розкопки відомий учений, професор В. Б. Антонович. Він знайшов залишки печерних келій і церкви Бакотського монастиря, який зруйнували монголо-татари.

На території парку “Подільські Товтри” є Національний історико-архітектурний заповідник “Кам’янець”, більш відомий своєю поетичною назвою “Квітка на камені”.

Двотисячолітня історія Кам’янець-Подільського сягає часів воєн римлян з даками (предки нинішніх румунів). Можливо, тому міст через річку Смотрич називається Римський.

Уперше Кам’янець-Подільську фортецю згадано у грамоті одного з представників знатного литовського православною роду князів Коріятовичів, що володіли Поділлям з 1362 року. Але археологічні дослідження свідчать про більш давнє існування фортеці — X—XIII ст. Її поважний вік засвідчують і “шрами” від застряглих у стінах кам’яних ядер.

Історико-культурну цінність мають і середньовічні Домініканський і Францисканський монастирі (XIV—XVIII ст.), церква святих апостолів Петра і Павла (1569 р.) та дерев’яна церква на Карвасарах (1799 р.). У Домініканському монастирі є храм Станіслава-Августа.

Загалом на території національного парку надивовижу багато історико-архітектурних пам’яток — понад 300. Така велика їхня кількість свідчить про складну історичну долю краю.

Любов ЧУБ,
м. Хмельницький

Хто ми — нащадки могутньої Давньокіївської держави, яка колись вивела на шлях цивілізації численні неслов’янські племена, що мешкали на території теперішньої Росії і з яких пізніше сформувався російський народ? Або малороси та хохли, якими нас оголосила царська династія Романових? Чи молодші брати старшого брата, якими стали за радянських часів і, за інерцією, ще й досі перебуваємо в цьому статусі?

Якщо глибоко проаналізувати історичні факти, викладені у працях авторитетних науковців-істориків, не беручи до уваги суб’єктивні судження та коментарі їхніх авторів, відкривається цілком зрозуміла картина процесу формування українського та російського народів. І це початок встановлення історичної істини.

Результати такого аналізу — книга Володимира Білінського “Країна Моксель-Московія”, з якою розпочав знайомити своїх читачів журнал письменників України “Київ” (№ 1, 2008). Автор, посилаючись на праці видатних істориків — М. Карамзіна, В. Ключевського, С. Соловйова та знавця літописання, академіка Петербур-

ВСТАНОВЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ІСТИНИ — КРОК У МАЙБУТНЄ

зької академії наук О. О. Шахматова; за допомогою фактів з інших джерел (свідчення посла Папи Римського до Імперії Чингісидів Іоанна де Плано Карпіні, посла короля Франції Людовіка IX до хана Золотої Орди Сартака Вільгельма де Рубрука) та застосовуючи звичайну логіку, розбиває вщент коментарі та аналіз, які зробили ці історики (на догоду тодішній владі — російському царизму) в дусі імперського великодержавного шовінізму. Ці висновки пізніше охоче підтримали ідеологи Радянського Союзу.

Володимир Білінський свого часу об’їздив чи не весь Радянський Союз — від Львова до Тинди й від північного Уренгою до спекотного Термеза. Він пише: “...довелося... зустрічатися з тисячами людей — від принижених і знедолених до гордовитих партійних владик найвищого рангу, які щиро вірили у свою непогіршеність і незмінність. Де б випадало мені бувати, завжди стикався із затаєною, глибоко прихованою брехнею офіційної державної влади. На побу-

товому людському рівні ця брехня відверто випирала назовні”.

Автор “Країни Моксель-Московії” ретельно, акуратно, з усією історичною відповідальністю та літераторським тактом досліджує виникнення і розвиток двох народів — українського й російського, і жодним словом його праця не спрямована проти Росії. Станьмо і ми разом з ним на кілька хвилин дослідниками.

Версія про великоросів і малоросів з’явилася на світанку створення Російської імперії, коли династія Романових зі своїми підданими, розуміючи, що велика нація повинна мати велике минуле, почала завзято його створювати. Величне минуле повинно мати міцне давнє коріння, тому поспіаки Романових привласнили історію Київської землі, на якій ще до XI століття сформувалася українська нація. Українців назвали малоросами, а те, що російський народ (великороси) сформувався на кілька століть пізніше і розрісся завдяки неслов’янським племенам та кочівникам Золотої Орди, історикам свідомо замовчували.

Спробуймо разом з автором відслідкувати початок історичної фальсифікації. В. О. Ключевський у праці “Курс російської історії” (1904—1910 роки) зафіксував час появи великоросів як народу: “Із половини XV до другого десятиліття XVII століття основна частина російського населення з Верхньої Волги розтікається на південь і схід донським й середньоволзьким чорноземом, формуючи особливу гілку народу — Великоросію, яка розселяється за межі Верхнього Поволжя...” Ось коли з’явилися великороси: кінець XV — перша половина XVII століття. А хто ж ці люди, що “розтеклися з Верхньої Волги”?

В. О. Ключевський пише: “В регіоні Оки і Верхньої Волги в XI—XII століттях жили три фінські племена — мурома, меря й весь”. Тож він встановив безперечну істину: а) весь край від Тули й Рязані на північ і схід до XIII століття належав фінським племенам: муромі, мері, весі, мокші, мешчері; б) плем’я великоросів, або російський народ, як його сьогодні називають, сфор-

мувався на межі XV—XVII століть із племен муромі, мері, весі, мокші, мешчері, звідки, за висловом автора, почало “розтікатися”.

У Великому князівстві Київському та інших удільних князівствах в X—XIII століттях жили не великороси чи малороси, а слов’янські племена — древліяни, сівер’яни, дреговичі, дуліби, тиверці... Так народилася історична фальсифікація, автор — професор В. О. Ключевський: “Різноплеменне населення, що займало всю цю територію, увійшло до складу Великого князівства Київського, або Російської держави. Але ця Російська держава ще не була державою російського народу, бо ще не існувало самого цього народу...”

Отже, ще нема російського народу, а за логікою, і Російської держави, але професор Московського університету без докорів сумління карбує: “князівство Київське, або Російська держава”.

Володимир Білінський слушно зазначає: “Так упродовжували велику брехню в державну історію. Ми цитуватимемо С. М. Соловйова, читатимемо М. М. Карамзіна, і скрізь — вимисел і брехня! Історія писалася в розрахунок на людину малограмотну...” І продовжує розвинувати великодержавницькі міфи та шукати істину.

ПОЕЗІЯ, ЯКА ДОПОМАГАЄ НЕ ВТРАЧАТИ МУЖНОСТІ

Тетяна НАЗАРЕНКО,
студентка факультету філології та журналістики
Полтавського державного педуніверситету ім. В. Г. Короленка

“Поети полтавської “Просвіти” — таку назву має поетична антологія, презентація якої відбулася в обласній універсальній науковій бібліотеці ім. І. П. Котляревського. Антологія вийшла у світ наприкінці 2007-го у провітрянському видавництві “Рік” за сприяння управління у справах преси та інформації облдержадміністрації. Автори книги — полтавські поети, чия громадська діяльність тісно пов’язана з “Просвітою”.

Упорядник антології Михайло Дяченко згадує:

— Цієї весни виповнюється 20 років відтоді, як ми, молоді просвітяни (“Просвіта” тільки відроджувалася), 9 березня, у день народження Тараса Шевченка, прийшли до його пам’ятника, а після мітингу пішли до Дуба Шевченка на околиці міста. Нас супроводжував ескорт працівників КДБ і міліції. Але розганяти нас вони вже не посміли...

У цій антології ви знайдете відгомін неспокійних і щасливих років.

До збірника увійшли, зокрема, вірші лі-

тературознавця, поета, публіциста Петра Ротача, який за радянського режиму зазнав переслідувань, наклепів, погроз. Лише в часи незалежної України його поетичні збірки почали виходити у світ. Поезія Петра Ротача пройнята почуттями людини чесною й незламною у своїх переконаннях.

*Чого нам в світі треба?
Не заздросців, не лжі.
Для праці — рук, а неба —
Для духу, для душі.*

На жаль, 2007 року Петро Петрович помер, а заповітом нам залишилася його “Автобіографія”:

*Не прощаюсь з тобою, моя Україно,
У непам’яті не йду, буду тут повсякчас —
В твоїм Слові, і в білому цвіті калини,
І у вірі твоєї, що залишив Тарас.*

Голова обласної організації товариства “Просвіта”, народний депутат Микола Кульчинський також ніколи не відступав від високої мети — працювати для України. За комуністичного режиму Микола Георгійович відбув три роки ув’язнення у справі “Листа творчої молоді м. Дніпропетровська”.

*Щодня одного з нас розпинають.
Щодня одного з нас ведуть на страту,
розпинають грубим словом,*

*Брехнею,
Підлістю...*

(Із книги “Загратоване світло”, вірші з якої увійшли до поетичної антології).

Микола Кульчинський глибоко переймається проблемами України, її мови і культури: *Скажи мені, дівчино, дівчино-українко, чому в тобі вмерло слово твоїх прабатьків...*

Поезія заслуженої журналістки України, лауреата премії ім. Симона Петлюри Ганни Дениско свідчить, що авторка — сильна, волева особистість, і водночас — вразлива й чуйна душа. Поетесу непокоїть усе, що відбувається у цьому мінливому світі. І найперше — свобода: свобода слова, воля України, вільна людська душа.

Інтимні, потаємні, ніжні душевні нотки звучать у поезії Лідії Віцені. Вірші пронизані світлом і чистою душевною теплотою. Та іноді в її ясні душі ніби щось вибухає — поезія набуває громадянського звучання (“Майдан”, “Питання”). Пані Лідія, збираючись на презентацію, почула, як на Українському радіо хтось із киян пропонує створити партію поезії.

— Напевно, це був жарт — так привітали слухачів із Днем поезії. Але думаю, що така

спільнота у віртуальному вимірі вже є, вона існує в цілому світі. І належать сюди не лише ті, хто пише поезію, а й ті, хто її читає...

Цікаві твори і молодих поеток Галини Пустовгар і Тетяни Александрової. Їй притаманна легкість змісту та складність літературної мови, гра слів, неординарність.

На презентації Тетяна Александрова сказала: “Я з російськомовної сім’ї, і років зо п’ять тому не думала, що писатиму українською. Поштоухом до цього внутрішнього перелому стали вірші українських поетів. Долучилася до літературної студії при Полтавській організації Спілки письменників. Був різдвяний вертеп, колядування, а наступного дня мені виповнюється 20 років, і я почала розмовляти українською”.

Декан факультету філології та журналістики Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка Микола Іванович Степаненко дуже точно передав і атмосферу презентації, і саму суть збірки: “Поезія лікує, поезія допомагає жити. Поезія вселяє віру в день грядущий. Це найважливіше для людини. Збірка маленька, але помітна. Для нашого краю вона знакова. Тож гортаймо, читаймо, очищаймо душі свої поетичним українським словом!”

Ніна ГНАТЮК
Фото **Олекси ДМИТРЕНКА**

Ми вже звикли, що на вечори, присвячені поетам-правозахисникам, в’язням сумління, приходять здебільшого члени їхніх родин, люди поважного віку. І все відбувається за звичним сценарієм — спогади, патріотична пісня, квіти пам’яті до могили чи меморіальної дошки...

Того суботнього дня не ввечері, а опівдні до зали Національного музею літератури прийшли десятки юнаків і дівчат. Літературно-мистецький захід “Народе мій, до тебе я ще верну...” пам’яті Василя Стуса спільними зусиллями організували Всеукраїнська молодіжна громадська організація “Молода Просвіта”, її осередок у Київському національному університеті внутрішніх справ, видавництво “Смолооскіп”. Були тут студенти Київського національного торговельно-економічного університету. На сцені — портрет поета роботи Віктора Зарецького, обрамлений рушником, каторжанська роба побратима Василя Стуса Василя Овсієнка.

З розповідей правозахисників Євгена Сверстюка та Василя Овсієнка перед молоддю постає не лише першорядний поет, а й лицар незалежного духу, який вище за життя цінував честь, порядність, Богом дароване слово. Особливо хвилюючими були кадри документального фільму про переповнення Василя Стуса.

Він знав ціну своєму талантові. Він усім серцем кохав дружину Валентину Попелюх і хотів бачити поруч сина Дмитрика. Але не зміг заради кар’єри, домашнього затишку, спокою родини пожертвувати найголовнішим — честю поета і громадянина.

У начерку біографії “Двоє слів читачеві” Стус так і напише: “Ціную здатність чесно померти. Це вище за версифікаційні вправи!”

Творчий спадок Василя Стуса його сорогратниця, літературознавець Михайлина Коцюбинська назвала деревом з обрубаною верхівкою. А вже підсумкова книга поезій “Птах душі”, що містила майже 300 віршів і стільки ж перекладів, так і не вилетіла з тюремної камери, з кадебістських схронів. Чи її спалили, чи вона досі десь припадає курявою за сімома замками? Конфіскація, знищення цієї найвагомшої праці В. Стуса останніх років життя — це один злочин людини-ненависницької тоталітарної системи перед українською культурою.

Юнь у залі вслухалася в кожне слово літературознавця, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка Дмитра Стуса, який не лише розповів про свою працю над монографією про творчість батька, а й додав до його портрета зворушливі, такі важливі подробиці. І схвилюване слово ведучої Лесі Матвійчук, аспірантки Київського національного університету ім. Т. Шевченка, і пісні на слова поета у виконанні Олени Голуб, і виступ актора Романа Семисала — виконавця ролі Стуса у виставі “Іду за край” — усе налаштувало на роздуми, змушувало взяти до рук томик Стуса і вчитатися, напов-

МИСТЕЦТВО ЖИТТЯ ЗА СТУСОМ

нитися його творами, болями, сподіваннями.

Мабуть, найунікальнішою частиною цього мистецького дійства була імпрізована дискусія про любов і смерть, подвиг і страх, віру і відчай — усе те, що хвилює людей усіх поколінь і всіх століть.

Ось деякі фрагменти дискусії, що найбільше запам’яталися:

Ольга Шармар: Чи були миті слабкості у Василя Стуса?

Василь Овсієнко: На нього чинили шалений тиск, забороняли зустрічі з дружиною, постійно кидали в карцери. Але Василь був незламним. Коли важкохворого Івана Дзюбу змусили написати покаяння, Василь Стус так прокоментував це: “Крейсер у калюжі”. Хто там не був, той хай мовчить.

Сергій Шепітько: Ким себе бачив Василь Стус, чи знав собі ціну?

Василь Овсієнко: Думаю, знав. Адже в одному з віршів написав: “В мені уже пробуджується Бог...” Тримався гідно, але скромно. Був надзвичайно працюючим. Навіть у роки тюремних катівень передплачував багато словників, збірників народної творчості, удосконалював знання німецької й вивчав англійську. Був майстром рідної мови: у віршах Василя багато словотворів, у нього багата лексика.

Іван Шмигько: Якби Стус залишився живим, чи не був би він в опозиції до влади? Чи мав би її визнання? Адже 6 січня, у день 70-річчя з дня народження, на його могилі не було вінків ні від Президента України, ні від Міністерства культури... Був лише букет від телеканалу “1+1”.

Роман Семисал: Влада незалежної держави пошанувала поета званням Героя України (посмертно). Але справжній митець

завжди в опозиції до влади, адже кожен з владців має слабкі сторони, не завжди усвідомлює високе прагнення мистецтва.

Артур Кочев: Що Вас ріднить зі Стусом?

Василь Овсієнко: Василь Стус був на три голови вищим за мене. У двотомнику “Світло людей” як публіцист і політ’язень я чесно розповів, що знав про нього. Його душа завжди працювала. Пам’ятаю, коли ми півтора місяця сиділи в одній камері, він казав: “Які добрі вірші спадають мені на голову. Як липневий дощ...” Але я був у важкому стані, дуже боліло серце, тому не зміг вивчити напам’ять хоча б кілька десятків віршів з “Птаха душі”... Я — свідок духовних подвигів Стуса.

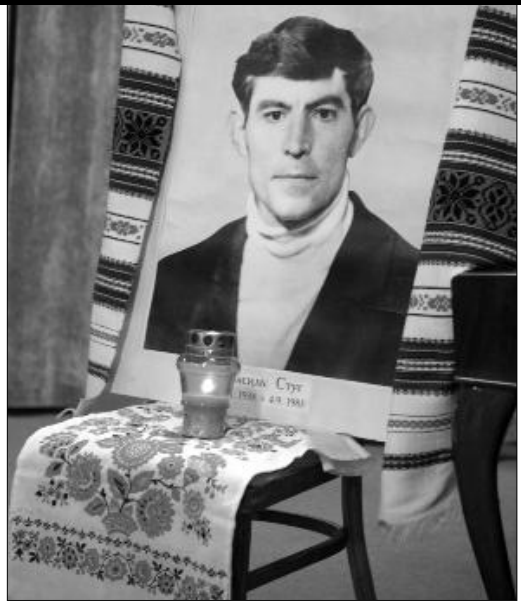
Валентина Каплінська: Чи був сенс Стусові свідомо йти на смерть? Адже його ідеали й досі не втілено в життя...

Василь Овсієнко: Честь нації складається з гідності кожного. Якби ще одне покоління пожило при тоталітарній владі, не було б кому рятувати Україну. Для чогось же нас Бог вихопив з небуття над самою прірвою...

Микита Ішук: Як оцінюєте поезію Стуса? Що Ви взяли з неї для себе?

Василь Овсієнко: Я став “пристосуванцем”: почав писати про Василя, його тюремні муки, його відстоювання честі й гідності народу, мови. Артист Петро Бойко читає мої спогади щонеділі у передачах Радіо “Культура”.

Євген Сверстюк: Біля Парламентської бібліотеки, де сидить кам’яний більшовицький діяч, має бути пам’ятник Стусові. Належу до тих, хто прагне показати поета у най-

вищому вимірі. Ми були близькими, багато років листувалися. Листи Стуса до мене збереглися, а мої до нього поет спалив, щоб вони не стали для мене звинуваченням. Це сила чи слабкість?

Він не був гранітною людиною: пам’ятаєть рядок “Я не крицевий”? Його розмови з конвоєм засвідчують про розхитані нерви. Він, як і я, мав удамо вірну дружину, мале дитя. Це не була байдужа до сім’ї людина. Але він приніс у жертву своє життя, щоб ви мали змогу бути справжніми людьми.

Це найкращий поет нашого покоління. У Стуса є висота, його є за що любити. Стус — на тисячоліття.

Микола Воробйов: Ми маємо не просто топтати землю, а знати і відчувати, що вона ясно зрошена кров’ю синів і дочок.

Дмитро Стус: Ми маємо пам’ятати минуле і брати звідти те, що важливо сьогодні. Бажаю вам стати людьми всупереч усім розчаруванням. Було б добре, щоб молоді люди взяли до рук книгу В. Стуса “Листи до сина” і прочитали хоча б оці рядки, датовані 1.06.1981: “Дорослий, сину. Ти мусиш свідком доросліти. Убережися зараз од багатьох зваб (у твої роки сто чортів починають лізти в душу — Ти їх жени геть, знай-бо: від того, як Ти впорасєшся з цим торгогонінням, багато в чому залежатиме Твоє життя).

Учися жити — то високе мистецтво, якого чимало людей так і не навчилося, хоч прожили життя. Але тут і дивуватися ніяк: хто вчить жити? Люди, народившись, вважають, що жити вони вміють. Для багатьох це — прибільшувати свою власну порожнечу всякими набутками — давай купимо те чи інше. Але це — смішне вміння, це наївна спроба втекти од життя на луки задоволення. Життя не є насолодою. І не є задоволенням. Воно має свій насущний житній, з остюками, смисл. У тому насущникові — міра життя”.

PERPETUUM MOBILE

Новела

Броніслав ГРИЦУК

Закінчення. Поч. у ч. 11

3.

Колись, у молодості, після інституту, Стефан об'явився в Пахомівцях за державною рознарядкою, прибув десь із западної, чи то з Ужгорода, чи із Станіславова, тому, видать, і казав до Маланки “газдинько”, він, либонь, і не помнив, як зіправді її звати. Та й нащо йому, тогди ще зовсім молоденькому, було помнити ім'я якоїсь Маланки, старої дівки? Трохи переогодя, коли виділив йому колгосп хатину, Жбурко і маму свою забрав сюди з якогось карпатського хутора. Добра була жінка, нічого не скажеш, така добра, хоть до рани її клади, все помагала Маланці і в обійстю, і в огороді, тільки балакала якось не понашому, казала не “ніж”, а “нуж”, не “ніс”, а “нус”, не “ходімо додому”, а “пойме домів”. Ви чулисте? Пойме домів, нуж, нус. А що вже до роботи... Тяжко працювала була, не те що синочок її, отой-го причмелений Стефанко, сивоокий та цибатий гуцул, що так і не вженився за все своє проминуле життя, на пенсію старим парібком вийшов. А стілько ж дівчат було в селі, стілько удовиць молодих! То за останні десятиліття ніби моровиця перекотилася Пахомівцями з кінця в кінець. Чи орда татарська пронеслася. Вимерло когось. Кого й зіправді на цвинтар повезли, а більша половина народу покинула Пахомівці добровільно — той за границю на зарібки вибрався, той у райцентрові хату поставив, той же кудись подався в світі за довгим рубльом. От і вийшло так, же на їхній гулиці осталися тільки дві хати, в яких ще жили люди — Маланчина та Стефанова. Вона то хоч кози тримає, а в Жбурка таки ніч нема в обійстю. Лиш старий кардіон в хаті. І що ж той Стефан їсть? А що гризе його шолудива руда сучка? Часом перепадає їй те, що кози не вспіли з'їсти — якоїсь бараболки грисом присмаченої глямне, чи хліба засохлого кромку злупити, чи молочка в чавунному банячкові похлепче, чи й навіть яблучко хробашливе схрумає...

“Я, газдинько, вже довершую вічного двигуна, — правив своєю Жбурко, задерши догори голову, ніби грабове шатро над собою роздивлявся, аж йому сиві патли на плечі опустилися. — Ще одну деталю залишилося намертво під'єднати, ви ж бачили, газдинько, що в мене в хаті вже й лампочка горить? Електрику ж нам відірзали, а в моїй хаті ввечері — світло. Як за дня. А чому? Бо ж стоватка сяє. Без державного підключення, сама собою. Якщо купите собі лампочку, то я її у вас безплатне світло поставлю”. “Ага, — озивається нарешті Маланка, — і поставши. Якщо не гахне, так, як торік чи позаторік гахнуло”. “Не-е, — заперече ображено Стефан на бабине застерення. — Все, пора спроб і помилку зосталася в минулому. Будемо віднині зі світлом”. — “Не тра мені твої летрики, — відказувала Маланка. — Я собі карасіни куплю, шкелко від лампи протру веретеном та зіжмаканю газетою, сажу з гнота ножицями обітну, та й... Зара літо, лягаю завидка, встаю таке з сонейком. В керогазі, в бутлі відровому є ще трохи карасіни, жеби чаю скип'ятити. Так що не тра мені летрики...” — “Ну й даремно ви так, газдинько. Сьогодні, наприклад, лампочка горіла цілих сім хвили. Тільки уявіть собі: жодної розетки,

жодного штепселя, жодного стороннього джерела струму — а лампочка горить! Ото і є перпетуум мобіле, революція в техніці, в житті людському взагалі. Тепер не треба буде ні дров, ні вугілля на зиму. Чи, приміром, бензину для їзди на машині. Чи будувати атомні електростанції чи гідростанції. Поставив мною придуманого штуцера в мотор — і вже тобі бігає машина. Без нафти бігає. Тільки встигай шкорість перемикаєти, кермо крутити та на гальма за потреби натискувати. А ще як запусять мій перпетуум у серійне виробництво — все, уважай, людство врятоване! Ви тільки уявіть, газдинько: палити в хаті не треба ні взимі ні літом — мій штуцер буде гріти всіх і вся. Не треба нам буде ні нафти, ні газу. Не треба нам з поклоном квапитися ні до Росії, ні до Казахстану чи Туркменії, ані до Єгипту — так що абсолютно даремно Янукович зараз мотається по світу, придивляється, куди б мільярди викинути. Фактично на вітер викинути, тепер, коли майже є мій штуцер. То я лише транспорт згадав, житла людські та інші дрібниці, а тим часом революція відбудеться в усіх сферах людського життя, в усіх без винятку. Не треба нам, газдинько, брати вила в руки та рушати до сільської ради, коліівщини відтепер ніколи вже не буде. Тільки б запустили мене в серійне виробництво, а там... А доки не запусять, мусимо ми, газдинько, про мій винахід ані мур-мур, мовчати мусимо. А то, не приведи доле, нафтова чи газова мафія про нього дізнається, пришле сюди, в Пахомівці, своїх кілерів... Самі знаєте, чим той візит може скінчитися. А я, вибачайте, ще жити хочу, над іншими винаходами трудитися... Що не кажіть, фізика і хімія — а я саме ці предмети в школі викладав — це такі велика штука! Не поезія, не музиці, не мистецтву, не релігії, а саме фізиці та хімії належить спасіння душі людської. Це я, сьогоднішній Базаров, кажу вам, газдинько...” — “Ох Стефане, Стефане, йшов би ти собі, куди намірився! Хіба не видиш, як сучка твоя зрудилася, як її остогидли теревені твої!”

Стефан, мовби прочитавши Маланчині думки, звівся на свої цибаті ноги, аж-но йому в колінах ремагізм хрусьнув, застібнув сорочку — трісь... трісь... трісь... — та й подибуляв услід за звеселілим собачкою, на лисичку схожим. На Маланку навіть не поглянув, бурмотів щось там про нафтову мафію, про хімію та фізику, розмахував руками, сміявся до своїх невидимих співбесідників — чортів, перелесників та ще цілої гірилиці недремних лісових духів, які тільки й чекали на Стефана. Маланка дивилася сусідові услід своїми далекозорими гочима й відчувала, яке незбагненна хвиля жалощів накриває її звідусюд.

Вона подумала, що нігди не виділа Жбурка в церкві. Як буде здоровля і я піду на сусіднє село в неділю до храму, то поставлю свічку за упокій душеньки матері його Дарини, бо ж за три роки, відколи Дарцуня покинула сей світ, Стефан, певно, жодного разу не помолвився за маму. То я за нього помолюся, хоть вона і в раю зараз... А оте кнопкове трісь-трісь-трісь щось нагадало — давно пережте і вже трохи забуте. Ну певне ж, воно нагадало Маланці давню дитячу пору її. Ще ту пору воєнно-повоєнну. Як піськала доця маму, себто чавила нігтями великих пальців незліченну вошву в маминих косах. Тогди все село було завошивлене, від старого до малого, навіть у тих німців, же в Маланчиній хаті на постой перебували, аж киші-

Віктор Гончарів. Стара хата

ло в голові од тої плодючої, як холера, вошви.

4.

Мама сідали на табурет і просили: “А тепер піськай мене, Маланцю”. І малолітня Маланка слухняно порпалася в розпуштених маминих косах. Отако: злапає ту ненаситну кругленьку стоногу та й розчавить нігтями, злапає — розчавить: трісь, трісь, трісь. Тихенько так, тихіше навіть од Стефанових розстібуваних-застібуваних кнопок на сорочці... А вже тогди, як та марудна робота кінчалася, мама брали в руки кістяного гребінця з густими зубчиками та ще й вичисували сірі пургли і жовті гниди з кіс... А я й забула: перед тим мама мачали коси в карасін та олій, жеби невилапанам ще вошам лапки злиплисі. І, здається, вичисували мама те все на газету чи на папір, застелений посеред подвір'я, а старанно вичесавши, легенько згортали газетку та папір і тут же спалювали її, і хмаринки вичесаного сивого волосся таже тихенько потріскували...

Колись, ще як був у хаті телевизор, але вже не було мами, Маланка, бувало, дивилася передачу “В міре животних”. Якийсь Дроздов, добрий такий чолов'яга, вів ту передачу. Маланка ще й досі помнит одну з них. Як обіззяни одна другу піськали, як та, в якій друге пелехає створіннячко вилапувало воші, то перша обіззяна слухала всю ту роботу, і як же замилувано, з якоюсь вселенською печалею дивилася на світ тоті истотонька! Як їй, видно, наравилосі, коли її піськали! А та, друга обіззяна, отако: лиш злапає паразита, то не душит його пазюрами, не, а до писка собі вкидає і скоренько так жвакає, жвакає... А мама Маланчина, коли доця казала “здається мені, всіх перечавили”, мама тогди замотували змочену карасіною, вичесану вже голову рушником і так ходили аж до вечора: мішали свині бараболю, доїли корову, в огороді поралосі, а вже аж по всьому тому гріли в чавунному баняку воду і просили: “Доцю, поляй-но мені з кварти”. І Маланка зливала, а мама мили дустовим милом над цинковими нецками голови, угорнуту духом карасіни, рапсового голію, дустового мильного бруска, їхні голі циці обважніло хилиталися над нецками туди-сюди...

А ще чомусь Маланці згадалися інші повоєнні запахи — коломозі, мокрої соломи, кінського поту. Вони, дівчакі, пасут товар на житній стерні. Сітьсь дощик, дядько їздо-

вий, перечікуючи раптову негоду, розпріг коней, повішав на дишель гопалку з оброком, пастушки поховалисі під воза, лупллятьсі в карти. А з хмари все сітьсь і сітьсь, і та сіянка стікає по кінських крупах, боках, гривах, змиває жнивну пилюку і живий піт. Хрум-хрум, — жвакают натомлені коники свій харч, овес із січкою, інколи форкают просто в гопалку, і всі жнівні запахи змішуютьсі водно — і запах соломи та стерні, і густі аромати шмаровидла колісного в буксах, і крутий дух кінського поту, і віддих мокрої землі...

Господи, і чоґо воно нині спім'янулосі мені?... А як гарно дримається в тих давніх запахах! Ніби ти зном стала дитиною, і лежиш собі з хлопчачками під возом, вони ріжутьсі в карти, дощик шелестит у стерні, скрапує із абияк прикритих соломою полудрабків. І що тоб до того дощичу! Ти, лежачи, дивишсі межі шпичі на сірий світ за буксою, за ободом і... поволеньки засинаєш, засинаєш... І відчуваєш на варгах дощові краплі, тільки чому ж ті краплі такі солодкі, такі теплі...

5.

Ні, то не дощик, то молоко козине тече по варгах! Зном та Маруська збитошна стала задніми ногами так, же переповнене вимне її торкнулосі Маланчиного писка, розтуленого вві сні, й молоко з набряклої дійки стікає їй просто в беззубий писок. А Маланка облизує всолоджені тим благословенним млеко варги свої, ніби якась відьма лісова, спиває сію божу росу й, ласкаво почухуючи козячий напаяний живіт, незлобиво промовляє “Ану, холери на тебе нема, я й без твого нагадування знаю, же пора додому, пора домів, як мовила Дарцуня, треба вже тебе доїти. Лучче б дітям своїм дозволила посати цицьку. Вступісі гет, чоґо назадузь до мої голови тулиш вимне своє...” А коли Маруся відступила, баба Маланка уздріла все козине сімейство коло себе: ще одну козу, троє козенят і Дурника позад них, він вимогливо казав бе-е-е, а козенята жалібно бляляли — ме-е-е, ме-е-е, ме-е-е. І тільки-но Маланка встала, рушила з веретою до галявини, жеби забрати зжату зрання траву (а відтак ше раз прийти сюди за рештою зела), й кози помалу почеберяли домів, як щось глухо гримнуло коло її хати, почувсі навіть брязкіт розбитого скла. То в Стефана, здогадаласі Маланка. “Вічний двигун накривсі дупою, я ж знала, же так воно буде...”

Коли Маланка, згорбившись під тягарем прив'ялої зелені, придубуляла на подвір'я, то кози вже допивали вранішні помий з цеберки, а Стефан, з обсмаленою шокою та обгорілим рукавом лавсанової сорочки, метався разом з повеселію Найдою перед луткою висадженого вибухом кухонного вікна й жалібно промовляв крізь судомне схлипування: “Курва твоя мама, знову звійздануло... І за що мене Господь карає, я ж добра людям хотів... А тепер мушу все починати спочатку, бо ж за мене ніхто, ніхто тої праці не зробить, не впрається з нею нізащо...”

***

А Маланка тим часом, сівши на низенький стільчик, ще татом змайстрований для неї малої, здюжувала в коновку молоко з тугого козячого вимені. Струмочки попервах бриніли-співали об денце та стінки відерця, а в міру наповнення посудини молочна музика поволі оберталася на звичайний, на звичний шум струменів, же раз по раз прошивали шапку білої піни на молоці — шшшш... шшшш...

“Так, так, — думала Маланка, — осталосі нас тільки двоє на приколійній гулиці — я, дурна, неграмотна Маланка, і він, Стефан, ніби й грамотний, проте трохи схибнутий на техніці своїй — вже третій раз за три літа ота техніка висаджує вікно в куфні, а все їму мало, ніці ті взриви їго не навчили...”

У цю мить коза повернула до Маланки рогату голову і так якось подивилася на ню... Так якось поглянула... Ніби прощалася з Маланкою... Ніби підійшла до неї там, в посадці, жеби скрапнути їй на варги молока, а те молоко так і лишилось на стулених варгах, на шії Маланчиній, вже холодній... “Та що се я собі думаю? А думаю, хто ж мене тогди винесе чи вивезе звідтам? Хто ж тебе, Марусю, тогди подоїт!.. Ну, чоґо так дивісі, пощо кліпаєш та моргаєш, ніби обіззяна з телевизор, що її піськала подружечка пелехата... Може, Марусю, подякувати мені хочеш за те, що ослобонила тебе від тяжкої ноші? Хочеш сказати, же й для Стефана вартувало б налляти в півторалітровий бідончик? Та він колись казав, же не любить від кози! А ти, Маню, кажеш, жеби і сухариків пригорщу взяти? Може, й так. Може, й вощу. Нех розмоче в молочці, нех жвакає. А не наравиці козяче, то Найда ж в него є, онде-о вона, спішит, облизуїці...”

ПРЕКРАСНИЙ ВІК ДЛЯ ТВОРЧОСТІ

17 років — багато це чи мало? З погляду вічності — лише мить. З огляду проведеної роботи — до сити поважний прогін. Щорічно у квітні Український фонд культури за програмою “Нові імена України” проводить Всеукраїнський огляд-конкурс, у якому беруть участь юні вокалісти, музиканти — виконавці й композитори, художники й літератори. Мета програми — виявлення й підтримка у навчанні та становленні обдарованої молоді, удосконалення її фахової майстерності.

Тарас Баковський, Волинське державне училище культури і мистецтв

Переможців відзначають стипендіями, дипломами та знаками лауреатів, рекомендують їх до навчання в провідних мистецьких закладах. Чимало з них уже стало знайомими митцями, а сьогодні до них долучилися нові лауреати. Для координації різної за формами діяльності й завдань програми створено попечительську раду, до складу якої залучено компетентних діячів культури, видатних митців України.

Завдяки доброзичцям за 17 років дії програми учасникам сприяли в подальшому навчанні, їх рекомендували для участі в міжна-

родних молодіжних конкурсах, де вони здобули перемоги або посіли призові місця.

Борис Олійник, поет, академік НАН України, лауреат державної премії України ім. Т. Г. Шевченка, голова правління Українського фонду культури: “Сьогодні ми всінадцяте відкриваємо конкурс нових імен України. Сюди з’їхалися найкращі таланти, які перемогли у своїх областях і їх послали в столицю на фінал. За цей час вручено понад 500 стипендій та 700 дипломів. Наші вихованці-випускники вже мають найпрестижніші вітчизняні й міжнародні звання — оперна співачка Валентина Степова, кобзар Гринів тощо. Хочу низько поклонитися педагогам, вчителям, батькам, які постійно поповнюють ріку нашої духовності.

На конкурс з’їхалося понад 120 учасників, адже це унікальне явище — він безкоштовний, і тут лише за талантом вербують та рекрутують учасників не з елітарних столичних шкіл, а з міст, сіл та присілок.

Особливо дякую попечительській раді, яка не потребує реклами та атестацій, адже імена її членів знає не лише Україна — вони відомі далеко за її межами: Євгенія Мірошниченко, Галина Поливанова, Валентина Арканова, Віктор Гуцал, Ігор Пилатюк, Зоя Христинич, Людмила Жоголь, Борис Алексеєнко, Віктор Женченко, Микола Луків, Анатолій Гайденок, Лариса Хороль, Марина Копиця, Олексій Чухрай, Леонід Андрієвський, Микола Шелест, Михайло Чембержі. Вони та інші видатні творці допомагають юним талантам показати себе світові. Куратор нашої програми — народна артистка України Світлана Глух.

Який це прекрасний вік — 17 років. 17 років так звані демократи розкрадають Україну і не можуть розікрасти. Але є закони природи і космосу — чим більше цей прес тисне на нас, тим більше знаходи-

мо резервів — таланти. Ці таланти — дар, коріння, яке тримає нас чолом до неба, а не на чотирьох лапах. Наші серця відкриті для всіх, і ми закликаємо приєднуватися до нас для розбудови справжньої незалежної, суверенної, правової держави. У нас усе попереду, і це не чергове гасло. За нами майбутнє!”

Світлана Глух, піаністка, народна артистка України, професор Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського, куратор попечительської ради програми УФК “Нові імена України”: “Ми не лише проводимо конкурс, а й прослідковуємо долі наших конкурсантів. Багато з них зараз грає у престижних театрах світу, але я не пишаюся тим, що вони поїхали з України. Вони були і залишаються нашими, просто зараз є можливість гідно представити Україну в царині мистецтва, адже кращих за них нема, а кращі — це нові імена України.”

Тарас Баковський, саксофоніст, м. Луцьк: “Щодня займаюся музикою, адже для результату потрібно тренуватися і вдосконалювати майстерність. Мене надихає класика. Це нелегко — навчи-

Андрій Коханець, Луцька дитяча музична школа № 3

тися грати, брати участь у конкурсах, знаходити кошти і час на виїзні виступи, але музика — моє життя, і сподіваюся, що цей конкурс для мене буде справжнім кроком уперед”.

Марія Осіпова, співачка, м. Хмельницький: “Щоб досягти високого рівня виконання, репетирую майже щодня. Іноді доводиться навіть прогулювати школу. Але знаю, що чим більше вкладаєш, тим більше отримуєш. Мене надихає готувала мене до конкурсу

рік, тож маємо результат — я лауреатка, і не збираюся на цьому зупинитися”.

Надія Поліщук, художниця, м. Біла Церква: “Для мене це перший конкурс, і було важко визначитися, що саме представити. Малювання — це не лише техніка, а й натхнення. Я щаслива, що мої роботи оцінили, хоч і не отримала стипендії, але диплом надихне мене на ще не одну картину”.

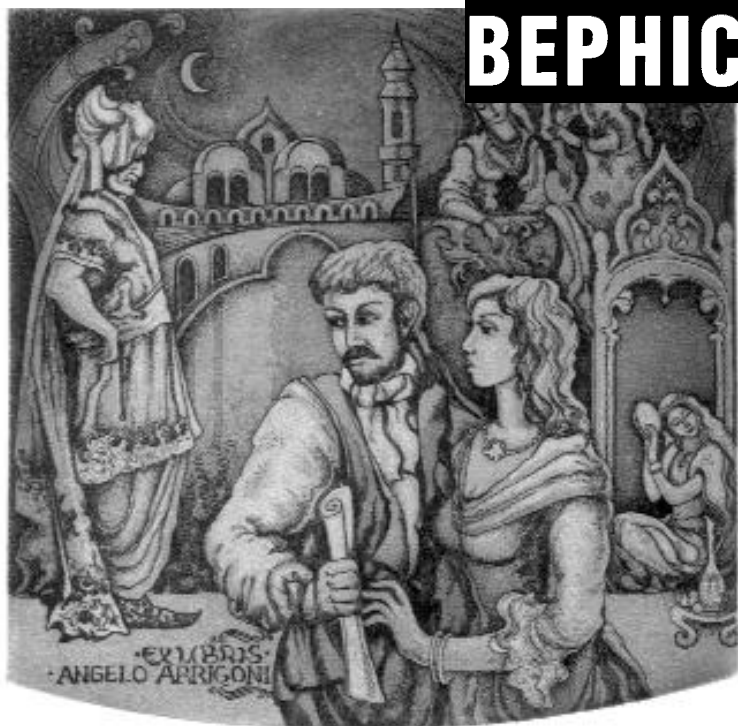
Цьогоріч з 15 до 18 квітня проходили репетиції, прослуховування учасників, підбиття підсумків та вручення відзнак. На конкурс було представлено Київ та Київщину, Волинську, Дніпропетровську, Донецьку, Житомирську, Запорізьку, Івано-Франківську, Кіровоградську, Луганську, Миколаївську, Одеську, Полтавську, Сумську, Харківську, Хмельницьку та Черкаську області. Тож із 135 конкурсантів 38 стали лауреатами та отримали стипендії й нагрудний знак. 47 молодих талантів нагороджено дипломами.

Ця робота сприяє тому, що українська культура поповнюється новими іменами, засвідчуючи безмежність таланту рідного народу.

Підготувала **Марія СКРИННИК**
Фото **Олеся ДМИТРЕНКА**

ВЕРНІСАЖ КИЇВСЬКОГО ХУДОЖНИКА

Петро НЕСТЕРЕНКО, кандидат мистецтвознавства

Свою виставку екслібриса та графіки малих форм київський графік Руслан Агірба вирішив розгорнути в місті на Дніпрі. За сприяння президента Українського екслібрис-клубу Петра Нестеренка та голови Дніпропетровського клубу екслібриса та графіки Василя Хвороста її було відкрито у Дніпропетровському музеї “Літературне Придніпров’я”. “Я почав займатися екслібрисом ще зі студентської лави Київського поліграфічного інсти-

титу, — розповідає Руслан. — Викладач повідомив, що у Кишиневі проходить Міжнародна виставка на тему пушкініани. Я послав свою роботу і навіть одержав приз”.

Власники приватних бібліотек, які виявляють особливу любов до книги, наклеюють на внутрішній бік обкладинки улюбленої книги чи зібрання книжок з окремої ділянки знань спеціально виконаний графічний твір малої форми — книжковий знак або екслібрис (з латинської “ex libris” — з книжок). Майстерно виконаний у друкарській техніці: гравюрі на дереві, лінолеу-

мі, пластику, міді, а також в офорті, літографії тощо — екслібрис набув ознак художнього твору. Шанувальникам книжкового знака добре відоме ім’я київського художника Руслана Агірби. Народився він 1957 року в Батумі (Грузія), проте своє життя пов’язав з Києвом. Серед його викладачів був і відомий український графік Олександр Міловда, закоханий в екслібрис. Руслан уже майже два десятиліття працює в галузі книжкового знака, має досвід роботи в царині графіки. Зображальна “магма” кожного його твору кипить перетинанням ліній, штрихів, створюючи ефект “зупиненої миті” й очікування подальшого руху, нового ракурсу. Лише на виставці робіт художника можна усвідомити, наскільки копійка, тонка, ювелірна й вивірена його праця.

Руслан Агірба — учасник понад 100 міжнародних виставок графіки малих форм і екслібриса, які проходили у багатьох країнах світу: Бельгії, Італії, Канаді, Франції, Нідерландах, Швеції, Іспанії, Польщі. Має багато нагород, серед яких грошові премії, медалі, дипломи: грошова премія за перемогу в конкурсі на Міжнародній виставці графіки малих форм у Торонто (Канада, 1995), диплом з виставки “Леонардо да Вінчі” (Італія, 1997), медаль за кращий ветеринарний екслібрис (Гданськ, Польща, 1999), грошова премія в Міжнародному конкурсі графіки (Іспанія, 2005). Цього року художник отримав чергову нагороду з польського міста

Острів Велкопольський. Його призвещем часто починаються каталоги міжнародних виставок малої графіки й екслібриса. Художника представлено на сторінках міжнародної біобібліографічної енциклопедії майстрів екслібриса, що виходить у Португалії (1993 рік), престижного видання “Україна в III тисячолітті. Хто є хто. Київ та регіони” (V випуск, 2003—2004). Він член Українського екслібрис-клубу та Німецького екслібрисного товариства, постійний учасник щорічних німецьких зібрань художників і колекціонерів книжкового знака, Міжнародних конгресів екслібрисистів.

Широка палітра захоплень художника: письменники і поети, художники й музиканти, європейська міфологія й сакральне мистецтво. Своїми екслібрисами митець відгукується на важливі події сучасності: відзначення 500-річчя запорозького козацтва, видатного білоруського друкаря Франциска Скорини, 850-річчя Нізамі Гянджеві, 175-річчя Тараса Шевченка, 100-річчя з дня народження білоруського поета Максима Богдановича і турецького письменника-гумориста Назима Хикмета та багатьох інших. Низка екслібрисів, виконана у різних графічних техніках, присвячена Дон Кіхоту.

Портретна галерея відомих письменників і поетів постає в його переважно чорно-білих екслібрисах: Пушкін, Шевченко, Гоголь, Чехов, Леся Українка, Сент-Екзюпері, Богданович, Гете, Рабле, Данте

Аліг’єрі та інші. Художник добре знайомий із давньогрецькою міфологією, серед героїв його творів відомі й популярні персонажі: Європа і Бик, Леда і Лебідь, Сирена, Паріс, Ганімед, Орфей, Бахус, Атлант, Сатир і німфи, Пегаз тощо. Вони цікаві пошуком нових засобів досягнення виразності малюнка в архітектоніці філігранного відбитка.

Ще цікавіші екслібриси, виконані в техніці кольорової гравюри на пластику. Крім окремих композицій, художник іноді виконує серії гравюр. Наприклад, 1997 року він виконав 12 книжкових “знаків зодіаку” для колекціонерів Голландського клубу екслібрисистів. Схожу акцію 2001 року в техніці офорту художник продемонстрував, використавши слово “EXLIBRIS”.

Значне місце у творчості художника займають театральні сюжети. Любов до оперного мистецтва втілює цикл за творами Д. Верді “Реквієм”, “Травіата”, “Ріголетто”, “Аїда”, Р. Леонавалло “Паяци”, П. Чайковського “Орлеанська діва”.

Екслібриси Руслана Агірби, виконані в офорті, на відміну від попередніх, — більш ілюстративні, виставкові, не передають характеру замовника, кола його інтересів, а виражають творче кредо художника. Офорт, до якого недавно звернувся художник, свідчить не лише про майстерність, а й про витримку, пошук, постійне самоудосконалення та розвинену інтуїцію. Автор цілеспрямовано розкриває перед глядачами світ, що живе за іншими законами.

Петро АНТОНЕНКО

Старовинний шляхетський рід Тарновських веде початок з XIII століття. 1824 року Григорій Тарновський отримав у спадщину від свого вітчима маєток Качанівку (нині Ічнянський район на Чернігівщині). Це була велика дворянська садиба з чудовим палацом і садом.

Григорій Тарновський був не лише багатим землевласником і одним з зачинателів цукроваріння в Україні, а й високоосвіченою людиною, палким шанувальником мистецтва, української старовини. Він перетворив сад маєтку на один із найбільших у Європі ландшафтних парків, упорядкував рукотворні озера, збудував поруч з палацом церкву. Качанівка стала справжнім осередком духовності. Тарновський підтримував молодих українських митців, високо оцінив талант Тараса Шевченка, купив у нього полотно “Катерина”, започаткувавши цим багату Шевченкіану Тарновських.

Бездітний Григорій Тарновський заповів Качанівку своєму племінникові Василю, який по смерті дядька 1853 року на 13 років став власником маєтку. Василь Васильович Тарновський (старший) також був освіченою людиною, разом з Гоголем закінчив знамениту Ніжинську гімназію вищих наук князя Безбородька (нині — Гоголівський педуніверситет), дружив з видатним письменником.

Після смерті Василя 1866 року Качанівку успадкував його син, теж Василь Васильович Тарновський (молодший). Він продовжив справу батька і його дядька. Качанівка була справжньою Меккою для духовної еліти. У родині Тарновських, за тогочасним дворянським звичаєм, існував альбом для почесних гостей. Цей альбом зберігся, і сьогодні він окраса Чернігівського музею ім. Тарновського. У ньому близько 600 автографів: Шевченко, Гоголь, Глінка, Рєпін, Врубель, Ге, Гулак-Артемівський, Костомаров, Куліш, Яворницький, брати Маковські, а ще — Скоропадські, Милорадовичі, Галагани, Кочубей.

У родині Тарновських панував справжній культ Шевченка. Василь Тарновський (молодший) також був пов'язаний ширшою дружбою з Кобзарем. Продовжував збирати його художні роботи, автографи. А дізнавшись про руйнування могили Тараса в Каневі, зокрема, про те, що поламано дерев'яний хрест, на власні кошти впорядкував могилу і встановив на ній хрест і чавунний барельєф поета за ескізом, який виготовив сам.

Не без впливу Шевченка Василь Тарновський (молодший) активно почав збирати українську старовину. У нього була величезна колекція унікальних речей. Разом із багатющою бібліотекою і колекцією картин, започаткованою ще

старшими Тарновськими, все це складало надзвичайну цінність.

Наприкінці 1896 року Василь Тарновський дарує своє безцінне зібрання Чернігову, щоб колекція була цілісною і склала основу доступного для громадян музею. Губернська земська управа з вдячністю прийняла дар, вирішивши виділити приміщення, створити такий музей і назвати його іменем Тарновського. Управа зазначила, що “за цінністю та важливістю колекції і за кількістю та повнотою їх музей пана Тарновського не має собі рівних на півдні Росії”.

По смерті Тарновського 1899 року все його зібрання за заповітом перейшло місту Чернігову. Уже 1902 року новостворений музей відчинив двері для відвідувачів. У ньому було кілька відділів: давньої історії, княжої доби, козацький (найбагатший відділ). Серед екс-

поета, його картини, малюнки, гравюри, особисті речі.

Спокійне життя музею тривало менше двох десятиліть. Жовтневий переворот, громадянська війна, анархія і безвладдя — усе це він пережив. Ось доповідна записка директора музею, відомого громадського діяча, просвітянина Івана Рашевського губернському комітету охорони пам'яток історії. Він пише, що 17 травня 1919 року о 2 годині 20 хвилин дня четверо озброєних револьверами чоловіків увірвалися до музею, зв'язали сторожа, розбили вітрини й винесли багато експонатів. Серед них — три булави, вісім перначів, особисті речі св. Дмитра Ростовського, гетьманів І. Мазепи та І. Скоропадського, багато коштовностей. І це лише одне пограбування!

1932 року було утворено Чернігівську область та обласний комі-

Палац у Качанівці

РОЗПОРОШЕНА ПАМ'ЯТЬ

Ілля Рєпін. “Гетьман” (Василь Тарновський)

понатів були церковне вбрання видатного духовного, політичного, культурного діяча, архієпископа Лазаря Барановича, шаблі Богдана Хмельницького та Івана Мазепи. Зібрання образотворчого мистецтва містило портрети князя Костянтина Острозького, його сина Костянтина й синові дружини Софії (уродженої Тарновської), гетьманів Сагайдачного, Дорошенка, Хмельницького, Виговського, Мазепи, Тетері та інших видатних людей. У Шевченківському відділі були рукописи, автографи, щоденник

1 квітня минуло 170 років з дня народження Василя ТАРНОВСЬКОГО, видатного мецената, чия безцінна колекція українських старожитностей, усупереч його волі, виявилася розпорешеною по світах.

У Чернігівському державному історичному музеї ім. Василя Тарновського відкрито виставку “З Шевченком в серці”, де представлена Шевченкіана Тарновського. Точніше, мізерна частина цієї Шевченкіани, та й ту Музею довелося випрошувати по всіх усюдах для виставки, тимчасово, на два місяці. Випрошувати... свої колишні експонати. Що ж трапилося з унікальною колекцією українських старожитностей родини Тарновських?

Василь Тарновський

тет компартії. Для нього відібрали будинок музею. Експонати викидали мало не на вулицю. Ось що пише виконавач на той час обов'язків директора музею Григорій Ілюченко: “З нами поводитися, як завойовники із завойованими. Музейні експонати виривали з рук співробітників зі словами: “Це ми забираємо собі”.

1933 року за наказом тодішньої харківської столичної влади Шевченківське зібрання Тарновського забрали до Харкова. Після повернення столиці до Києва воно перекочувало туди й було розпорешене. Значна частина потрапила до фондів Національного музею Т. Шевченка та Інституту літератури АН України.

Чергове розграбування музею сталося під час окупації Чернігова фашистами. В евакуацію на схід вдалося вивезти лише половину з 60 тисяч експонатів музею та три з сорока тисяч книг. Приміщення музею постраждало від бомбардування й пожежі. Майже все, що не вдалося евакуювати, зникло, було розграбоване, опинилося в німецькій комендатурі. Після окупації вивезені в евакуацію експонати (звісно, не всі) повернули в місто.

Але на цьому страждання музею Тарновського не завершилися. 1953 року готувалися до відзначення 300-річчя так званої Переяславської ради. За наказом влади з музею Тарновського вилучили для музею в Переяславі булаву і шаблю Богдана Хмельницького. Начебто тимчасово. “Тимчасове” розтяглося на десятиліття, а 1990 року ці безцінні реліквії нашої історії з Переяславського музею викрали. В зібранні Тарновського був годинник Григорія Сковороди — чи не єдина особиста річ знаменитого філософа й письменника, що ді-

йшла до нас. За розпорешенням влади годинник вилучили й передали Сковородинському музею.

Так було “пошановано” видатного українця Василя Тарновського, який заповів справу свого життя — зібрання старожитностей — зберегти як цілісну колекцію.

Що робити сьогодні? Звичайно, важко ставити питання про повернення реліквії звітти, де вони перебувають зараз. Приміром, випрошених для згаданої виставки оригіналів офортів Шевченка з Національного музею Кобзаря чи експонатів з Інституту літератури, Національного художнього, обласних музеїв. Але варто прислухатися до пропозиції директора Чернігівського історичного музею Сергія Лаєвського. Він пропонує скласти каталог розпорешених по світах старожитностей великої колекції

Тарновського. Невже нецікаво хоч знати, що ми мали, що втратили, що ще можна відшукати? На згаданій виставці є два подібні каталоги. Один з них, складений на початку XX століття, — загальний каталог колекції Тарновського. Інший — каталог друкованих видань Тарновських, який склав видатний просвітянин і письменник Борис Грінченко. До речі, і сам Василь Тарновський (молодший) був активним діячем “Просвіти”.

Працівники Музею з побоюванням чекають завершення реставрації Палацу Кирила Розумовського в Батурині. Адже в тому палаці пропонують створити Музей державності України (музей козацтва, гетьманства). Дуже гарна ідея. Але щоб не надумалася наша влада наповнювати новий музей за старими рецептами, витрисяючи реліквії з існуючих музеїв. Це, звісно, простіше, аніж ставити перед Росією питання про повернення численних українських історичних реліквії, які впродовж століть вивозили з України. Або поцікавитися, що й звідки осіло в приватних колекціях олігархів, особливо враховуючи обкрадання музеїв, архівів, галерей.

Доброю пам'яттю родині Тарновських було б нарешті завершення відновлення знаменитої Качанівки. Їй хоч і надано статус Національного заповідника, зараз сумно дивитися на цей осередок українського духу.

Триває нескінченна реставрація палацу Качанівки. Половину його, як і обіцяли, відреставрували меценати з Німеччини, а реставрація другої половини, покладена на нас, так і завершена. Далеко не в ідеальному стані велетеньський старовинний ландшафтний парк.

Час би вже нам, шануючи пам'ять таких видатних українців, як Василь Тарновський, навчитися берегти справу, якій він віддав життя — нашу історичну пам'ять.

Качанівська церква

Качанівка. Озеро

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

“Я міг би й не отримати цього листа. Взагалі — те, що я тримав його, можна назвати випадком, майже дивом”.

ПИРОГІВСЬКА ТОЛОКА

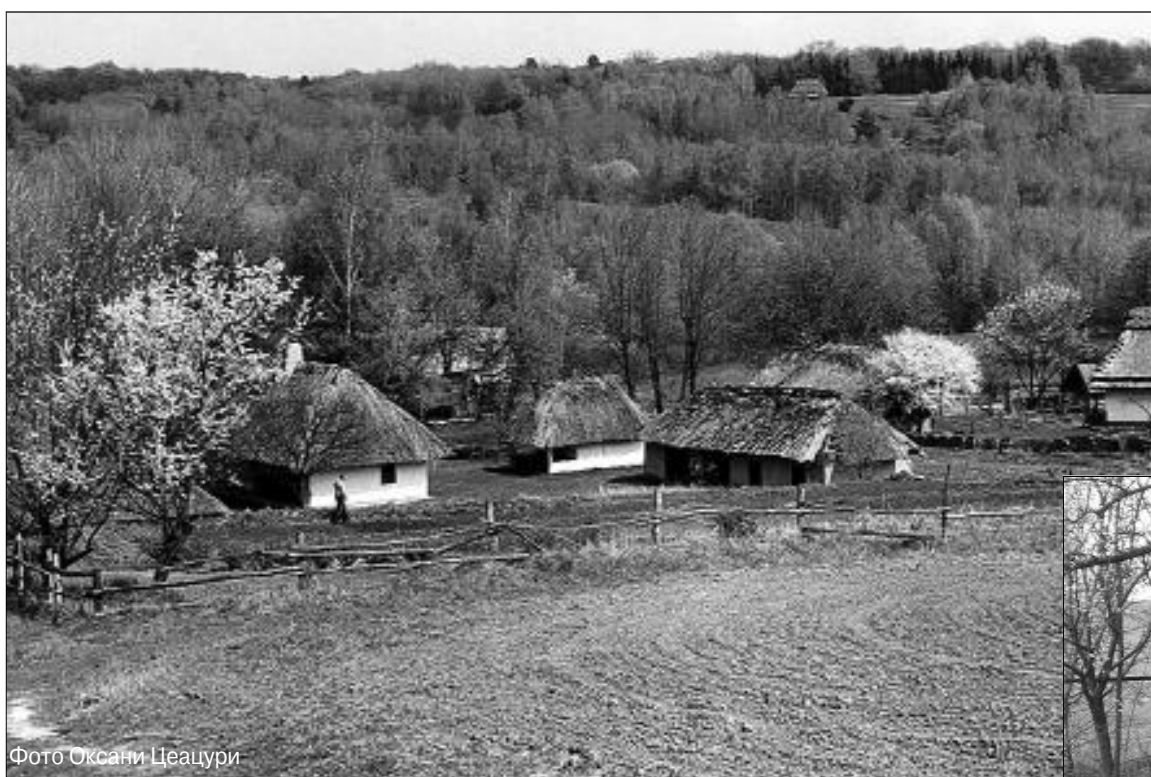

Фото Оксани Цацури

**Олена МОРОЗОВА,
Карина ВОСТРЯКОВА**

Чи можна із Закарпаття дістатися черкаської хатини за десять хвилин, та ще й пішки? Це стало можливим у Музеї архітектури і побуту в Пирогові на передвеликодній толоці.

Зустрічаючись біля входу в музей, представники всіх 27 земляцтв Києва вирушають до “своїх” хаток. Ось і черкащани рушили до садиби с. Руської Поляни Черкаської області, аби впорядкувати оселю, прибрати навколо, поспілкуватися й відпочити душею від столичного галасу. Роботи виявилось вдосталь, проте й земляків зібралось чимало, близько двадцяти осіб. Усі гуртом і працювали — білили й обкопували дерева, прибирали старе листя, обрізали

виноград, висаджували півонії.

Нам вдалося поспілкуватися з виконавчим директором Черкаського земляцтва Катериною Бойко, яка охоче розповіла про історію й сьогодення їхньої громадської організації.

— У травні нам виповнюється 10 років. Запрошую на святкування 28 травня в Будинок офіцерів. На перших зборах 1998 року нас було майже сто. Сьогодні — понад п'ятсот. Черкаське земляцтво багате творчими особистостями: поетами, артистами, художниками. Ми організуємо спільні заходи земляцтв, творчі вечори, виставки картин. Дуже приємно й корисно допомагати рідній землі. Створили фонд “Нащадки Богдана Хмельницького”, відбудували храм Петра і Павла в Чигирині, спорудили пам'ятник Василеві Симоненку на

батьківщині. Коли чимось допомагаєш — відчуваєш щире вдячність земляків. Ніби еднаєшся з ними духовно задля відродження батьківської землі. Пишаюся тим, що в нас багато визначних земляків: Герої України, професори, генерали, митці й навіть праправнук Тараса Шевченка Микола Петрович Лихошва. Єднає нас не лише рідна земля, а й спільна історія, культура, спадщина, якою ми маємо ділитися з майбутніми поколіннями... Тож запрошуємо всіх на святкування Дня земляцтв України, що відбудеться 24 травня під аркою Дружби народів. Українці прагнуть єднання!

На території Музею немає “ва-

Фото Карини Вострякової

Фото Карини Вострякової

Громадська толока перед Покровою та Великоднем — давня українська традиція.

— Толоки були жіночими та чоловічими, — розповідає Романа Кобальчинська, завідувачка Закарпатського відділу музею. — У кожному селі священники попереджали свою паству, що перед святами треба прибрати землю, бо великий гріх не привести до ладу хату, садити, дерева, адже все, що нас оточує, — творіння Боже. Тож під час посту варто тримати у чистоті не лише душу, а й землю...

Для сімей, що доглядають хати у Пирогові, керівництво музею дозволяє безкоштовний вхід. Так люди долучаються до культурної спадщини самі та привчають поважати її своїх дітей. Добра українська традиція працювати задля добробуту всієї громади живе і розвивається. Цікаво, що участь у толоці взяли не лише члени земляцтва, а й люди, які дізналися про неї з оголошення. В українців прокидається історична пам'ять, а завдяки таким заходам відновлюється ще й звичаєва обрядовість.

ших і наших”, тут усі — одна велика українська родина, всупереч штучним політичним протистоянням. Тут не живуть за принципом “моя хата скраю” — волиняни позичають граблі у черкащан, а луганці беруть відра у тернопільців. Потім усі разом сідають за спільний стіл і співають пісень. Така ось міжрегіональна толока, “сродна” (за Г. Скворородою) праця українців.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
**Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК**

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ коректури
Ірина СТЕЛЬМАХ
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Святослав МІЗЕРНЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301218
Наклад — 30000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
поширення на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

